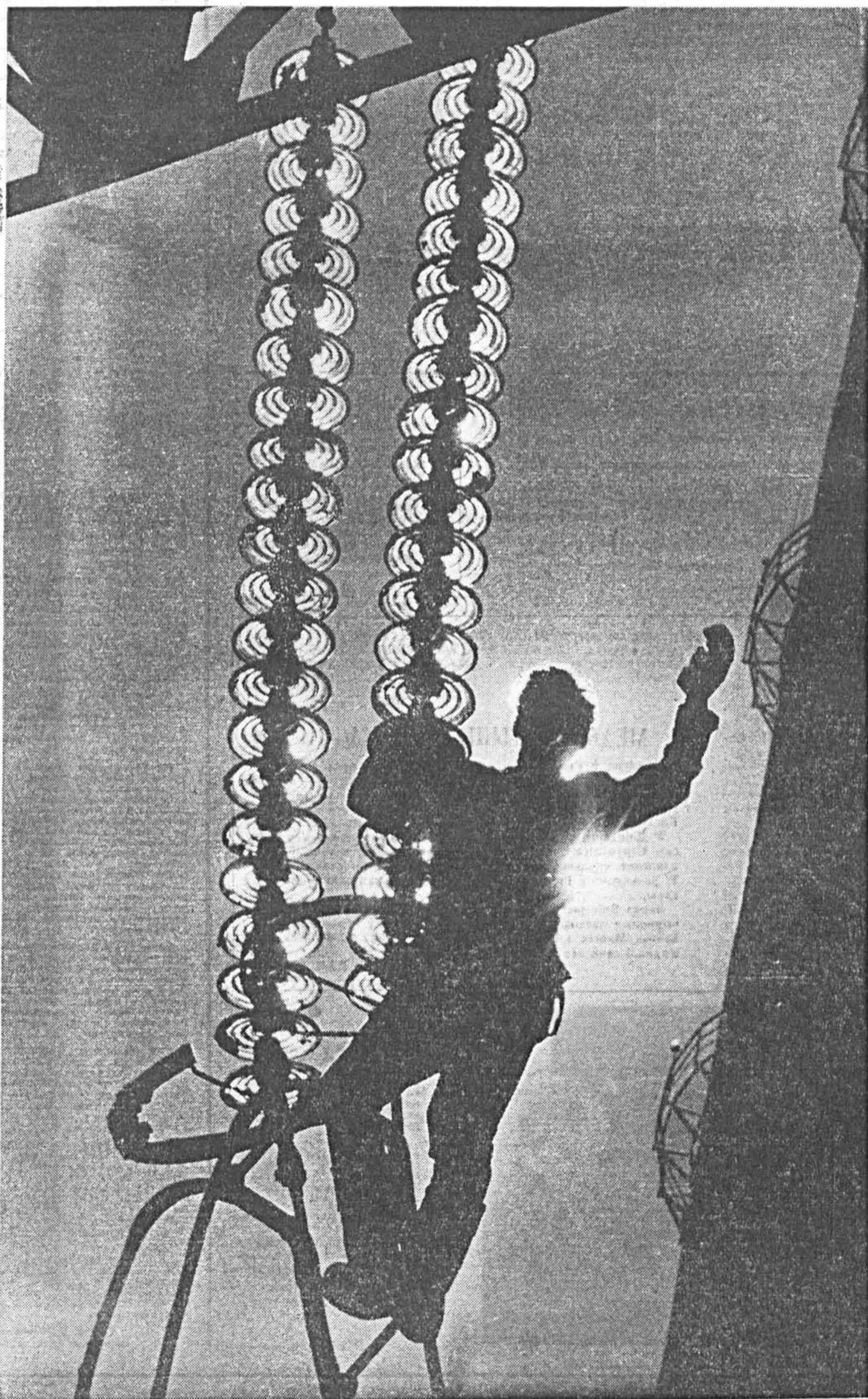

Літаратура і Мастацтва

№ 7 (2846)
12 лютага 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Сонца Лукомля.

Фота Р. КАДЗЕТА.

**Фоталетапіс
пераможных
гадоў.**

| стар. 4.

**Вузлы чалавечых
лёсаў.**

НАТАТКІ КРЫТЫКА
АБ ДРАМАТУРГІІ
ГОДА.

| стар. 6.

**Новыя вершы
М. Федзюковіча
і М. Маляўкі.**

стар. 8.

Паездка ў мінулае.

АПАВЯДАННЕ
У. ДАМАШЭВІЧА.

стар. 9-10.

**Народны
універсітэт —
сёння і заўтра.**

стар. 12.

Мастак і жыццё.

ПЯЦЬ
ІНТЭРВ'Ю.

стар. 14.

Х З'ЕЗД МАСТАКОЎ БЕЛАРУСІ

16—17 лютага ў Мінску працаваў Х з'езд мастакоў нашай рэспублікі. Яго дэлегаты — жывапісцы і скульптары, графікі і майстры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва — падвялі вынікі чатырох гадоў творчай работы, намецілі галоўныя напрамкі далейшых пошукаў у святле гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС.

Сярод гасцей з'езда былі дэлегацыя праўлення Саюза мастакоў СССР, пасланцы мастакоў пэндзля і разда Рэспубліканскай Федэрацыі, Азербайджана, Кіргізіі, Казахстана, Латвіі, Узбекістана, Малдавіі. У рабоце з'езда ўдзельнічалі таксама прадстаўнікі іншых творчых саюзаў, работнікі партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый рэспублікі.

З вялікім натхненнем дэлегаты выбралі ганаровы прэзідыум у складзе Палітбюро ЦК КПСС на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС таварышам Л. І. Брэжневым.

Дэлегаты з'езда заслухалі і абмеркавалі справаздачы праўлення Саюза мастакоў БССР і рэвізійнай камісіі, выбралі новы склад праўлення і рэвізійнай камісіі, а таксама дэлегатаў на V з'езд мастакоў СССР.

З вялікім уздымам было прынята прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

У рабоце з'езда прынялі ўдзел таварышы Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч.

(Справаздача аб рабоце з'езда будзе апублікавана ў наступным нумары нашай газеты).

Тыдзень Швейцарыі ў СССР

14 лютага ў Маскоўскім ДOME дружбы адбыўся вечар савецка-швейцарскай дружбы, прысвечаны адкрыццю Тыдня Швейцарыі ў СССР. Ён праводзіцца ў нашай краіне ўпершыню. Мерапрыемствы, прадугледжаныя ў яго рамках, пройдуць у Маскве і Мінску. Намечана правядзенне сустрэч грамадскасці дзвюх краін, выставак швейцарскага плаката і кніг, твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, адбудуцца канцэрты швейцарскіх артыстаў.

Прэзідэнт таварыства «СССР — Швейцарыя» акадэмік АМН СССР В. В. Каванаў і кіраўнік дэлегацыі асацыяцыі па развіццю культурных сувязей паміж Швейцарыяй і Савецкім Саюзам Арман Фарэль.

вязей паміж Швейцарыяй і Савецкім Саюзам, прэзідэнт асацыяцыі А. Фарэль, якія выступілі на вечары, падкрэслівалі, што правядзенне Тыдня — яшчэ адно сведчанне паглыблення дружалюбных сувязей народаў дзвюх дзяржаў.

У той жа дзень у ДOME дружбы адбылося падпісанне плана культурнага супрацоўніцтва паміж двума таварыствамі на 1977—1978 гады. Вялікае месца ў ім займаюць мерапрыемствы, прысвечаныя святкаванню 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

ТАСС.

«СУСТРЭЛІ ВЫКЛЮЧНУЮ ГАСЦІННАСЦЬ»

З Масквы цэнтр Дзеі Швейцарыі ў Савецкім Саюзе перамясціўся ў сталіцу нашай рэспублікі. 15 лютага ў Мінск прыбыла вялікая група прадстаўнікоў швейцарскай грамадскасці, якую ўзначальвае прэзідэнт Асацыяцыі па развіццю культурных сувязей паміж Швейцарыяй і Савецкім Саюзам Арман Фарэль.

На савецкай зямлі наша дэлегацыя сустрэла выключную гасціннасць і сардэчнасць, сказаў ён на адкрыцці выстаўкі швейцарскай кнігі ў бібліятэцы імя Я. Купалы. Мы ўбачылі адкрытыя твары свабодных, упэўненых у заўтрашнім дні людзей. І пашкадавалі, што няма побач з намі яшчэ шасці мільёнаў нашых сучаснікаў. Як і мы, яны даведаліся б аб сапраўднай цане жывай антысавецкай прапаганды.

Я проста сельскі ўрач і ведаю, якім ворагам свабоды з'яўляецца страх, працягваў А. Фарэль. Страх перад хваробай, перад убогай старасцю, перад стратай работы па капрызу ўсемагутнага гаспадара. У адрозненне ад нас у савецкіх людзей такога страху няма, і ў гэтым іх сапраўдная свабода.

У экспазіцыі выстаўкі прадстаўлена швейцарская грамадская і мастацкая літаратура, кнігі аб

знаходжанні ў Швейцарыі У. І. Леніна, выдашы па мастацтву, даведнікі, малюнічыя альбомы і буклеты. Вялікі раздзел займаюць творы швейцарскіх пісьменнікаў у перакладах на рускую і іншыя мовы народаў нашай краіны.

Кнігі Г. Келера, М. Фрыша, К. Мейера і іншых аўтараў выдаваліся ў Савецкім Саюзе дзесяткі разоў, яны набылі тут сапраўды масавага чытача, заслужылі яго прызнанне і аўтарытэт. Песы Ф. Дзюрэнмата з вялікім поспехам ішлі на сцэне беларускіх тэатраў.

У другой палавіне дня прадстаўнікі швейцарскай грамадскасці, якія ўдзельнічаюць у мерапрыемствах Дзеі, сустрэліся з актывістамі Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Адбылася зацікаўленая размова аб расшырэнні культурнага абмену.

Члены дэлегацыі ўсклалі на плошчы Перамогі кветкі да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам, якія праявілі высокую мужнасць і гераізм у баях за вызваленне нашай Радзімы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У Палацы культуры Мінскага аўтамабільнага завода адбыўся вечар, прысвечаны Дням Швейцарыі ў Савецкім Саюзе.

БЕЛТА.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб узнагароджанні тав. ЗВОНАКА П. Б. (Алеся Звонака)

Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць пісьменніка Звонака Пятра Барысавіча (Алеся Звонака) Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
У. ЛАБАНОН.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

11 лютага 1977 г. г. Мінск.

АДЗНАЧАНА «МОЛОДОЙ ГВАРДИЕЙ»

Журы літаратурна-мастацкага конкурсу, што пастаянна дзейнічае ў часопісе ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия», падвяло вынікі за 1976 год і адзначыла прэміямі лепшых твораў.

Сярод іх — аповесць народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна «Гандлярка і пэат», якая друкавалася летась у 8—10 нумарах.

«СТУЖКА ДРУЖБЫ-76» — БЕЛАРУСКАЙ П'ЕСЕ

Падведзены вынікі фестывалю радыёп'ес «Стужка дружбы-76», які праводзіць літоўскае радыё.

Сярод трох п'ес, якія літоўскія радыёслухачы па ўмовах фестывалю прызналі лепшымі, названа п'еса В. Лукшы «Інтэгралы на камені» — драматычная хроніка ў двух частках, прысвечаная будаўнікам Наваполацкага хімічнага комплексу. П'еса папярэдне адзначалася прэміяй на рэспубліканскім конкурсе, які праводзілі Белсаўпроф і Дзяржтэлерадыё БССР пад дэвізам «Чалавек працы і пачігодка».

Беларускі радыётэатр у апошнія гады неаднаразова трапляў у лік прызёраў. Яго работы былі цёпла сустрэты на хвалях Усеагульнага радыё, на Украіне, у Літве, Латвіі, Малдавіі, Узбекістане. Добрыя водгукі з боку прыхільнікаў мастацтва выклікалі шматсерыйныя пастаноўкі «Векапомныя дні» і «Мінскі напрамак» паводле рэману народнага пісьменніка БССР М. Лынькова і І. Мележа, «Новая зямля» па пэме народнага паэта Беларусі Я. Коласа.

Да 60-дзесяцігоддзя Вялікага Кастрычніка Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вярстання Беларускага радыё

рыхтуе шматсерыйны спектакль паводле рамана І. Гурскага «Вецер веку», інсцэніроўку па аповесці А. Асіпенкі «Бабіна лета», радыёп'есу С. Грахоўскага «Васіль Корж» з цыкла дакументальна-мастацкіх спектакляў пра выдатных людзей беларускай зямлі.

П. САБІНА.

МЕДАЛІ ЛАТЫШСКАГА МАСТАКА

Нядаўна ў Рызе ў Мастацкім музеі ЛССР праходзіла выстаўка выяўленчага мастацтва. Сярод яе экспанатаў — медалі маладога латышкага мастака Яніса Струпуліса. Тры з іх ён прысвяціў выдатным дзеячам брацкага беларускага народа — Кастусю Каліноўскаму, Янку Купалу, Якубу Коласу.

У Дзінтары, у ДOME творчасці мастакоў, я сустрэўся з Янісам Струпулісам. Ён з 1949 года нараджэння, закончыў аддзяленне скульптуры Дзяржаўнай акадэміі мастацтваў імя Т. Залькаліна ў Рызе. Медальерным мастацтвам займаецца два гады.

Зараз Яніс рыхтуе серыю медалёў, у якой узноўіць вобразы чырвоных латышскіх стралкоў, іншых герояў грамадзянскай вайны. Многія з іх, як В. Кнорын, У. Азін, Я. Фабрышус, з'ядналі свой лёс з Беларуссю.

С. ПАЌІЗНІК.

10 лютага ў ДOME літаратура адбылася творчая сустрэча пісьменнікаў са стваральнікамі новага мастацкага фільма «Нядзельная ноч» (сцэнарый А. Петрашкевіча, вытворчасць «Беларусьфільм»).

На сустрэчу прыйшлі рэжысёр-пастаноўшчык, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Віктар Тураў, мастак У. Дзямёнчыў, артысты, якія заняты ў фільме.

Госці расказалі аб сваёй працы над стужкай, падзяліліся творчымі планами, адказалі на пытанні. «Нядзельная ноч» была цёпла прынята гледачамі.

Л. ПАВАЛІЯ.

ПРА ВЫТОК І ХЛУСНІ ПАТОК

Нядаўна ганебна славу та радыёстанцыя «Свабода» пахваліла некалькі вершаў з майго новага зборніка «Крык сойкі». Тое, што здраднікі і праванатары зносна гаўнаюць па радыё, нас не дзівіць. Іх амаль ніхто не слухае. Але пра «пахвалу» атручальнікаў эфіру не магу не сказаць некалькі слоў, бо тымі панамі расстаўлены акцэнтны хітра і праванакцыяны: выхопліваюць асобныя строфы і незалежна ад агульнага зместу і сэнсу робяць хлуслівыя вывады.

Аўтар гэтай перадачы, які пабаяўся назваць сваё прозвішча, сцвярджае, што ў некаторых вершах я вяртаюся да вытокаў свайго маленства, да вёскі і яе народных традыцый.

Што ж, гэта праўда. Кожны паэт раней ці пазней вяртаецца да свайго маленства, бо яно — невычэрпная крыніца чысціны, непасрэднасці, здзіўлення, паэзіі. І жыццё свайго народа, яго лепшыя традыцыі заўсёды натхнялі і будуць натхняць паэтаў.

Але наёмным брахунам дробных навалачкі праўды патрэбны для таго, каб уціснуць словы пра «нацыянальныя традыцыі». Маўляў, паэт і мяшчанства бічуе, і прыроду абараняе, і да вясковага маленства звяртаецца таму, што «сучасная сапраўднасць не такая ўжо і прывабная».

Леанід Ляонаў некалі сказаў, што з паўпраўды вырабляюцца найвышэйшыя гатункі хлусні. Гэта і пра вас, панове са «Свабоды».

Дык вось, жыццё народа, савецкага народа, — сапраўды выток майё паэзіі. Але няглыбейшым вытокам для мяне, як і для ўсіх савецкіх пісьменнікаў, з'яўляюцца жыватворныя ідэі Леніна, Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Мы, гордыя за сваю сацыялістычную Радзіму, някалькі скрышыла ненавіснага фашысцкага ордэна, сёлета ўрачыста будзем святкаваць шасцідзесяцігоддзе Вялікага Кастрычніка. Я ганаруся, што з'яўляюся аднагодкам рэвалюцыі.

А народныя і нацыянальныя традыцыі ў нас беражліва захоўваюцца і развіваюцца. Толькі не там, як гэта хацелася б заскарулым буржуазным нацыяналістам.

На ўвесь свет гучыць беларуская народная песня. Арганізатар нашай харавой напэлы, выдатнаму фалькларысту і музыкантаўцу Рыгору Шырма нядаўна прысвоена высокая званне Героя Сацыялістычнай Працы. На ўсіх кантынентах спяваюць беларускія песні нашы «Песняры», якія нядаўна з вялікім поспехам выступалі ў Злучаных Штатах Амерыкі. Ва ўсім Савецкім Саюзе і далёка за яго межамі палюбілі нашы таленавіты ансамблі «Верасы» і «Харошні».

Сотні самадзейных талентаў — харавых, музычных, танцавальных — гэта сённяшні дзень нашай налгаснай вёскі. Ды і яна, наша сучасная вёска, зусім не такая, што сніцца прагнуўшым нацыяналістам. Яна сёння багатая, механізаваная, культурная.

А з праявамі мяшчанства, браканьерамі, драпежнымі адносінамі да багацця нашых людзей, азёр і рэк вядзе барацьбу ўвесь савецкі народ. Гэта важная справа нашага жыцця. Пра гэта запісана ў рашэннях XXV з'езда КПСС.

Аўтар перадачы пагардліва адзначаў, што да гэтага часу мае вершы былі агітэмамі. Што праўда, то праўда. Я і на фронце праз вершы і артыкулы заклікаў беларускі народ адважна змагацца з гітлераўскімі акупантамі і бясплітна знішчаць іх нацыяналістычныя халёў.

За савецкі лад жыцця, за сацыялістычны гуманізм, за дружбу паміж народамі, за мір і агітаваў і буду агітаваць усёй сваёй паэзіяй, усім сваім жыццём камуніста.

Пімен ПАНЧАНКА,
народны паэт БССР.

НАСУСТРАЧ 60-годдзю Вялікага Кастрычніка

НАПРАМКІ ЛІТАРАТУРНАЙ КРЫТЫКІ

Да шасцідзясяцігоддзя Вялікага Кастрычніка Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР мяркуе выдаць некалькі значных літаратуразнаўчых прац, над завяршэннем якіх наш калектыў працаваў доўга і ўпарта.

Сучаснае літаратуразнаўства, як і крытыка, павінна мець цвёрды гістарычны грунт, кіравацца марксісцка-ленінскім прынцыпам гістарызму. Вучоныя Інстытута выканалі некалькі тэм, звязаных з мінулым, з гісторыяй нашай літаратуры. У хуткім часе выйдзе ў свет двухтомная «Гісторыя беларускай літаратуры» на рускай мове — у ёй разглядаецца шлях развіцця літаратуры ад старажытнасці да нашых дзён. Гэта новае, арыгінальнае выданне, якое істотна адрозніваецца ад папярэдняй, чатырохтомнай гісторыі літаратуры.

Будзе надрукавана кніга В. Каваленкі «Праблемы сучаснай беларускай крытыкі», манаграфія С. Лаўшукі «Сучасная беларуская драматургія», працы І. Шпакоўскага, Э. Мар-

тынавай, І. Ралько, прысвечаныя пытанням паэтыкі розных літаратурных жанраў.

Спадзяёмся, што з цікавасцю сустрагне чытач кнігу Г. Кісялёва «Папярэднікі». Гэта — вялікі том дакументаў, архіўных матэрыялаў аб беларускіх пісьмennisках XIX стагоддзя.

Здабыткі Інстытута адлюстраваны і ў кнігах, якія напісаны, але пакуль што толькі рыхтуюцца да друку. Завершаны, напрыклад, тэмы «Беларуская літаратура і праблемы сучаснасці», «Беларуская літаратура на шляхах збліжэння, яднання і ўзаемадзеяння з братнімі літаратурамі СССР». Гэтыя тэмы дадуць жыццё некалькім цікавым зборнікам, манаграфіям, у якіх разглядаецца развіццё сучаснай беларускай літаратуры.

Іван НАВУМЕНКА,
член-карэспандэнт АН БССР,
дырэктар Інстытута літаратуры
імя Я. Купалы.

Аддзел культуры часопіса (у штатным раскладзе «Маладосці» няма аддзела крытыкі) усю сваю работу і ў

гэтым годзе будзе праводзіць у святле пастаноў ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» і «Аб рабоце з творчай моладдзю». Асабліва ўвага будзе звяртацца на матэрыялы, у якіх пойдзе гаворка пра слаўны юбілей нашай Савецкай улады, якому прысвечана нядаўняя пастанова ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі».

Пяцігоддзе пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» «Маладосць» адзначыла дыялогам Аляксея Гардзіцкага з Віктарам Каваленкам, дзе крытыкі паспрабавалі разабрацца, што новага пасля пастановы з'явілася ў беларускай крытыцы, асабліва ў маладой.

Выхаванню творчай моладзі, як і заўсёды, «Маладосць» (гэта ж яе непасрэдны абавязак) будзе адводзіць многія свае старонкі. І сёлета, як і ў папярэднія гады, часопіс надрукае агляды маладой беларускай прозы і паэзіі 1976 года, якія зрабілі для нас Барыс Саманка і Анатоль Клышка.

А каб нашы маладыя ведалі, чым жыве, дзе шукае і што знаходзіць

творчая моладзь у братніх рэспубліках, змесцім агляды маладой эстонскай прозы і маладой армянскай паэзіі.

Будзем пастаянна рэцэнзаваць лепшыя кнігі прозы і паэзіі маладзейшых аўтараў, якімі парадзе нас гэты год.

Змесцім творчыя партрэты пісьмennisкаў К. Кірэенкі, І. Чыгрынава, У. Караткевіча, В. Зуёнка, спявачкі Вольгі Шутавай, кінарэжысёра Віктара Дашука.

У бліжэйшы час на старонках «Маладосці» раскажам пра творчасць здольных маладых беларускіх мастакоў Аляксея Марачкіна і Віктара Маркаўца.

Анатоль Сабалеўскі прапануе нам артыкул «Партрэты спектакляў», дзе раскажэцца пра пастаноўкі беларускіх п'ес у тэатрах краіны.

Змесціць часопіс таксама матэрыялы пра станаўленне беларускага тэатра (эсэ Р. Семашкевіча пра трупы І. Буйніцкага), беларускай харэаграфіі (успаміны Я. Семяжона пра К. Алексютовіча).

Максім Танк раскажэ пра Міхася Лынькова, Алясь Бачыла выступае з новымі матэрыяламі пра Максіма Багдановіча, Вячаслаў Рагойша піша пра пецярбургскі перыяд жыцця нашай паэтэсы-рэвалюцыянеркі Цёткі.

Словам, планы шырокія, але, думаецца, яны будуць ажыццёўлены.

Янка СПАКОЎ,
рэдактар аддзела
часопіса «Маладосць».

ТВОРЧЫЯ СУСТРЭЧЫ

СМЕХ, ГНЕЎ І... АПЛАДЫСМЕНТЫ

На сцэне—дэкарацыі з апошняга спектакля Андрэя Макаёнка «Святая прастата». Зялёны зямны шар. На ім—калёсы без пярэдняга кола. Яно валяецца побач... З'яўляюцца героі п'есы—артысты тэатра, якія ў ісцэнэіраванай форме вітаюць аўтара. Затым ажывае адна са сцэнак «Святой прастаты»...

Так пачаўся аўтарскі вечар выдатнага беларускага драматурга Андрэя Макаёнка, які адбыўся ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Я. Купалы.

Вёў вечар вядомы тэатральны крытык Георгій Колас. Яго цікавы, разважлівы расказ аб драматургічнай творчасці А. Макаёнка ўдала пераплятаўся з выступленнямі артыстаў, якія паказвалі ўрыўкі са спектакляў «Лявоніха на арбіце», «Зацоканы апостал»,

«Трыбунал», «Таблетку пад язык», «Святая прастата».

Андрэя Макаёнка цёпла і шчыра віталі першы сакратар праўлення Саюза пісьмennisкаў Беларусі Іван Шамякін, пісьмennisк Нічыпар Пашкевіч, намеснік начальніка Упраўлення ўнутраных спраў Мінскага гарвыканкома Мікалай Чаргінец, Мікола Матукоўскі зачытаў уласную гумарыстычную аднаактоўку, прысвечаную Андрэю Макаёнку.

Быў на вечары і жанр імітацыі. Яго добра выканаў навукowy супрацоўнік літаратурнага музея Я. Коласа Іван Курбека.

У заключэнне выступіў Андрэй Макаёнак.

Артысты тэатра, прыхільнікі таленту драматурга паднеслі Андрэю Ягоравічу жывыя кветкі.

Я. ХВАЛЕЙ.

УДЗЯЧНАЕ СЛОВА ТАЛЕНТУ

Рабочыя, інтэлігенты, служачыя, навучэнцы школ і тэхнікумаў Маладзечна прынялі ўдзел у канферэнцыі чытачоў па творчасці вядомага беларускага празаіка Івана Чыгрынава, якая адбылася ў чытальнай зале Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Н. К. Крупскай. Канферэнцыя была арганізавана і праведзена бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьмennisкаў БССР, бібліятэкай імя Н. К. Крупскай, гарадскім саветам Таварыства аматараў кнігі.

Адкрываючы канферэнцыю, другі сакратар Маладзечанскага гаркома КПБ Л. П. Лыкава адзначыла, што гаворка пра творчасць Івана Чыгрынава абумоўлена вялікай цікавасцю чытачоў да яго раманаў «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві». Пра жыццёвы і творчы шлях Івана Чыгрынава гаварыў у сваім выступленні Уладзімір Юрэвіч.

Перад прысутнымі выступіў Іван Чыгрынаў. Ён падзякаваў за ўвагу, за добрыя і шчырыя словы. Пісьмennisк раскажаў пра творчыя планы і задумы, пра работу над новым творам, які працягвае дыялогі аб людзях беларускай вёскі Верамейкі. У рабоце канферэнцыі прынялі ўдзел пісьмennisкі Алясь Асіпенка, Вячаслаў Адамчык, Ніл Гілевіч, Віктар Дайліда, Васіль Хомчанка, Вячаслаў Рагойша. У заключэнне выступілі майстры мастацтваў.

Б. БАРЫСАЎ.

НА РАДЗІМЕ ПАЭТА

10 лютага ў калгасе імя Калініна Крупскага раёна адбыўся творчы вечар паэта Міхася Калачынскага. У светлым і прасторным Палацы культуры калгаса сабраліся перадавікі вытворчасці раёна, прадстаўнікі інтэлігенцыі, школьнікі. Слова пра творчасць паэта сказаў Васіль Зуёнак. На вечары выступілі пісьмennisкі Георгій Шыловіч, Казімір Камейша, Віктар Дайліда і іншыя. Землякі гарача лавішавалі Міхася Калачынскага з 60-гадоваю юбілеем. Паэту быў уручаны віншавальны адрас праўлення Саюза пісьмennisкаў СССР. На вечары прагучалі творы М. Калачынскага ў выкананні беларускіх артыстаў.

У ГОСЦІ ДА ЗЕМЛЯКОЎ

Дзяржплемсаўгас «Індустрыя» на Пухавішчыне. Па вечарах, калі над пасёлкам згушчаецца змрок, запальваюцца яркія агні новага Палаца культуры. Сёння тут асабліва людна: да пухавіцкіх жывёлаводаў прыехалі землякі — пісьмennisкі, кампазітары, артысты.

Вялікі літаратурна-мастацкі вечар адкрыў кампазітар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Ігар Лучанок. Ён раскажаў пра новыя творы, над якімі працуюць кампазітары рэспублікі, пра шматлікія паездкі творчых работнікаў у гарады і вёскі Беларусі.

Мне асабліва прыемна, — сказаў Ігар Лучанок, — пабыць у сваіх землякоў, на зямлі, з якой звязана маё юнацтва. Далёка за акіянам, дзе разам з праслаўленым ансамблем «Песняры» мне давялося выступаць перад амерыканскімі гледачамі, я не раз успамінаў сваю родную рэспубліку, вас, дарагія землякі...

Затым выступіў першы сакратар Пухавіцкага райкома КПБ М. І. Хаванскі. Ён раскажаў пра поспехі працаўнікоў раёна.

Усхвалявана гаварыў пра сваіх землякоў пісьмennisк Маккар Паслядовіч.

Як бы ўшапоўваючы памяць тых, хто загінуў у гады вайны, ансамбль «Песняры» выканаў некалькі песень.

З паэтычным словам да ўдзельнікаў вечара звярнуліся Геннадзь Кляўко, Мікола Малайўка, Іосіф Скурко. Пісьмennisк Валянцін Мыслівец раскажаў удзельнікам вечара пра новую кнігу парысаў, у якіх гаворыцца і пра тых, хто з гонарам працуе на Пухавішчыне.

Цікавым было выступленне настаўніка гісторыі Віктара Рыгоравіча Арлова, які ў складзе 48-й арміі вызваляў ад гітлераўскіх захопнікаў Пухавіцкі раён.

Жывёлаводы саўгаса выказалі гасцям шчырую ўдзячнасць.

М. САВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: байцы зводнага атрада, якія ўдзельнічалі ў ліквідацыі контррэвалюцыйных сіл у Магілёве (уверсе); салдацкі мітынг (у цэнтры); група дэлегатаў з'езда вынаваўчых гарнізонных камітэтаў арміі (унізе).

Здымкі выяўлены і прапанаваны рэдакцыяй Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіву кіна-фота- і фонадакументаў.

60 гераічных, векапомных крокаў гісторыі нашай Радзімы, 60 незабыўных гадоў у жыцці беларускага народа. Мы паспрабуем аднавіць у памяці самае адметнае, самае значнае, што адбылося за гэтыя гады. Мы нагадаем шлях народа, якім вяла яго партыя Леніна ад перамогі да перамогі.

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

год 1917

Збылося! Залп гармат крэйсера «Аўрора» ўначы 25 кастрычніка 1917 года абвясціў аб надыходзе новай эры ў гісторыі Расіі. Вецер веку закаляў чырвоныя сцягі. Пачаўся магутны ўраган навальніцы, да якой доўгія гады рыхтавалі пралетарыят партыя бальшавікоў і яе правадыр Уладзімір Ільіч Ленін.

Магутная хваля рэвалюцыі змыла з палубы гісторыі ўрад буржуазіі.

«Часовы ўрад звергнуты. Дзяржаўная ўлада перайшла ў рукі органа Петраградскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў — Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта, які стаіць на чале петраградскага пралетарыяту і гарнізонаў, — так гаварылася ў адозве «Да грамадзян Расіі», якая была напісана У. І. Леніным і з'явілася ў друку 25 кастрычніка ў 10 гадзін раніцы. — Справа, за якую змагаўся народ: неадкладная прапанова дэмакратычнага міру, адмена памешчыцкай уласнасці на зямлю, рабочы кантроль над вытворчасцю, стварэнне Савецкага ўрада, гэта справа забяспечана».

Увечары 25 кастрычніка сабраўся II Усерасійскі з'езд Саветаў, на якім прысутнічаў 51 дэлегат і ад працоўных Беларусі. Ён выказаў волю большасці насельніцтва Расіі і ўзяў уладу ў свае рукі. Уся ўлада на месцах пераходзіла да Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў.

Па дакладзе У. І. Леніна на з'ездзе былі прыняты Дэкрэт аб міры і Дэкрэт аб зямлі. Быў утвораны Савет Народных Камісараў на чале з Уладзімірам Ільічам Леніным.

Забурліла пралетарскае рэвалюцыйнае мора і ў Мінску. Паведамленне Петраградскага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта аб звяржэнні Часовага ўрада тут атрымалі па тэлеграфу ўдзень 25 кастрычніка. Бальшавікі горада адразу ж вызвалілі з турмы палітычных вязняў. Быў створаны Першы рэвалюцыйны імя Мінскага Савета полк. У горадзе ішлі мітынгі, дэманстрацыі. У дзве гадзіны дня быў аб'яўлены загад № 1 Мінскага Савета. У ім гаварылася, што «ў Мінску ўлада перайшла ў рукі Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў, які звярнуўся да ўсіх рэвалюцыйных арганізацый і палітычных партый з прапановай не марудзіць прыступіць да арганізацыі часовай рэвалюцыйнай улады на месцах».

27 кастрычніка для кіраўніцтва барацьбой працоўных за перамогу сацыялістычнай рэвалюцыі ў Беларусі Паўночна-Заходні Камітэт РСДРП(б) стварыў Ваенна-рэвалюцыйны камітэт Заходняй вобласці і фронту. Старшынёю яго быў зацверджаны К. І. Ландэр.

27 кастрычніка бальшавікі Віцебска таксама стварылі Ваенна-рэвалюцыйны камітэт.

Савецкая ўлада прыйшла ў Гомель.

Складанае было становішча ў Магілёве. Вакол Стаўкі Вярхоўнага галоўнакамандуючага ў горадзе канцэнтравалася шмат контррэвалюцыйных арганізацый, кіруючых органаў буржуазных партый, выдаваліся буржуазныя газеты і часопісы.

Таму сацыялістычную рэвалюцыю і ўтварэнне Савецкага ўрада ў Магілёве сустрэлі ваража.

Савецкі ўрад зрабіў дзейныя захады для падаўлення контррэвалюцыйных дзеянняў Стаўкі. У Магілёў накіроўваліся рэвалюцыйныя атрады з Мінска, Жлобіна, Гомеля, Полацка. З Петраграда набліжаўся атрад, сфарміраваны з салдат і матросаў. Для ліквідацыі Стаўкі Ваенна-рэвалюцыйны камітэт Заходняга фронту накіраваў два атрады чырвонагвардзейцаў.

19 лістапада вечарам у горад уступіў рэвалюцыйны атрад, які прыбыў з Петраграда, а з ім і новы галоўнакамандуючы М. В. Крыленка са сваім штабам. Раніцай 20 лістапада ў Магілёве пачала свая дзейнасць новая Стаўка.

К канцу лістапада на ўсёй неакупіраванай тэрыторыі Беларусі завяршалася перамога сацыялістычнай Савецкай улады.

18—20 лістапада праходзіў III з'езд Саветаў сялянскіх дэпутатаў Мінскай і Віленскай губерняў. Яго дэлегаты прызналі II Усерасійскі з'езд Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў, віталі сфарміраваны ім Савецкі ўрад і заявілі аб сваёй гатоўнасці падтрымаць уладу Саветаў.

Губернскія з'езды, якія адбыліся ў снежні ў Віцебску і Магілёве, аднадушна прызналі Кастрычніцкую рэвалюцыю і ўстаноўленую ў выніку яе перамогі Савецкую ўладу.

«Працэс пераходу ўлады да Саветаў у Заходняй вобласці, г. зн. губернях Магілёўскай, Віцебскай, Мінскай і частцы Віленскай, які пачаўся ў дні Кастрычніцкай рэвалюцыі, — так пісаў Прэзідыум выканкома Саветаў Заходняй вобласці на імя У. І. Леніна і Я. М. Святлова, — праходзіў надзвычай хутка і ўжо праз два тыдні завяршыўся ва ўсіх больш-менш буйных пунктах перамогай Савецкай улады».

Сацыялістычная рэвалюцыя і ўлада Саветаў на Беларусі абаяліся на шырокія масы рабочых, салдат і бедных сялян.

Здзяйснялася жаданне народа. Кавалася перамога пралетарыяту. Партыя бальшавікоў і яе правадыр Уладзімір Ільіч Ленін вялі працоўных да запаветнай мары. Чырванню сцягоў з'яўляюцца векапомны 1917.

«За шэсцьдзсят гадоў развіцця па шляху Кастрычніка ў нашым грамадстве ўсталяваліся выдатныя сацыялістычныя традыцыі, у якіх замацаваны найбагацейшы вопыт рэвалюцыйнай барацьбы і будаўніцтва».

(З пастановы ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі»).

Аляксей КУПАКОЎСКІ:

«З ПАРТЫЯЙ— І СЭРЦАМ, І СПРАВАЙ»

Шырокай папулярнасцю ў чытача карыстаюцца творы вядомага беларускага пісьменніка Аляксея Кулакоўскага — яго раманы «Расстаеся ненадоўга», «Сустрэчы на ростанях», «Сцежкі зведання і нязведання», апавесці «Да ўсходу сонца», «Нявестка», «Тут я жыю», «Расце мята пад акном», зборнікі апавяданняў і нарысаў. Летась у часопісе «Беларусь» пісьменнік надрукаваў сваю новую апавесць «Родныя шыроты», прысвечаную землякам-салігорцам, іх самаадданай працы дзеля абнаўлення роднага краю.

Наша гутарка з адным са старэйшых беларускіх празаікаў, заслужаным работнікам культуры БССР Аляксеем Мікалаевічам Кулакоўскім праходзіць пад першым уражаннем ад пастановы ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі». Што думае, адчувае зараз чалавек, пісьменнік, свядомае жыццё якога пачалося ў першыя гады Савецкай улады, на вачах і пры непасрэдным удзеле якога мяняўся свет, адбываліся велізарныя пераўтварэнні ў краіне?

— Што ж тут сказаць... Можна, і сапраўды мы, старэйшыя, паўней, глыбей адчуваем, здольны апіць, уважыць кожны тэзіс, кожнае слова пастановы: у нас перавага — узрост, вопыт. Мы маем магчымасць параўнаць — што было і што ёсць, чаго мы дасягнулі пад кіраўніцтвам нашай партыі. Гэты твор калектыўнай думкі ЦК КПСС выклікае пачуцці годасці, я б сказаў, годасці асаблівай, годасці савецкай — за нашу ленінскую партыю, за наш савецкі шматнацыянальны народ, які дружнай сям'ёй, з вялікім патхненнем, з вялікім аптымізмам працуе цяпер над ажыццяўленнем задач дзесятай пяцігодкі, велічных планаў пабудовы камунізму.

Мы, старэйшыя, праз усё жыццё нясе́м у душы святло ленінскіх ідэй, заўсёды сэрцам і справай былі з партыяй. Маладым, відаць, усё ж цяжкавата бывае ўявіць сабе, у якой тытанічнай барацьбе з ворагамі, цаной якіх намаганняў і ахвяр пабудаваны сацыялізм — як сказана ў пастанове ЦК КПСС, «грамадства рэальнага гуманізму», «грамадства выз-

валенай працы, сапраўднай дэмакратыі, сапраўднай свабоды асобы, самай перадавой навукі і культуры». Пастанову ЦК КПСС можна параўнаць з цудоўным лютэркам, у якім адбіўся ўвесь шлях барацьбы і перамог савецкага народа. Яна падагульніла і выказала ў канцэнтраванай форме, у святле марксіска-ленінскай навукі тое, што адчувае, аб чым думае кожны камуніст, кожны сумленны савецкі чалавек.

Прачытаўшы гэты вялікі дакумент эпохі, я ў думках зноў і зноў вяртаюся да падзей Кастрычніка, да вобраза правадыра рэвалюцыі, генія з геніяў — Уладзіміра Ільіча Леніна. Усё тое, што пачалося ў семнаццатым, з гадамі і дзесяцігоддзямі не аддала-

ещна, яно блізка і дорага ўсім. Аб гэтым вельмі глыбока сказана ў пастанове ЦК КПСС: «Кастрычніцкая рэвалюцыя з'яўляецца такой сацыяльна-палітычнай падзеяй, веліч якой раскрываецца ўсё глыбей і больш рэльефна з кожным новым крокам чалавечтва па шляху грамадскага прагрэсу».

— Аляксей Мікалаевіч, ці помніце вы, як пачалася рэвалюцыя, якія-небудзь падзеі, звязаныя з гэтым у вашай вёсцы Кулакі на Старобіншчыне (цяпер, мы ведаем, яна непадалёк ад слаўтага Салігорска)?

— Крэху помню, але не дэталёва, канечне. Было мне тады нейкія чатыры гады. Але ў душы засталася адчуванне ўзрушанасці, неспадзяванага і незвычайнага свята, словы «Ленін», «бальшавікі», «свабода» ва ўсіх на вуснах. Іншы раз здаецца, што з гэтымі словамі я нарадзіўся! Галоўнае — я і цяпер таму дзіўлюся, проста захапляюся, як даверліва ўспрыняла ідэі Леніна пераважная большасць сялян, як рашуча пайшлі за ленінскай партыяй малапісьменныя сяляне-беднякі. Гэта была сапраўды народная рэвалюцыя.

— Цяпер лепш зразумела ідэя вашага рамана «Сцежкі зведання і нязведання», пачатак дзеяння якога адносіцца да першых гадоў Савецкай улады. Па некаторых прыкметах, у аснову яго ляглі падзеі, якія адбываліся ў вашай роднай вёсцы, у ім адбіўся лёс вашых землякоў, старонкі вашай асабістай біяграфіі. Што вы скажаце на гэта?

— Не буду прырэчыць. Хацелася б падкрэсліць толькі тыповасць, масавасць таго, пра што я імкнуўся сказаць у мастацкай форме ў рамане.

— Аляксей Мікалаевіч, нараджэнне вас як пісьменніка, відаць, таксама трэба звязваць з рэвалюцыяй, з вялікімі пераменамі ў жыцці, што адбываліся яшчэ ў перадваенныя гады?

— Бясспрэчна. Не толькі мяне, але і ўсіх нас, савецкіх пісьменнікаў, нарадзіў час, жаданне служыць справе Леніна, партыі, народу.

— Раскажыце, калі ласка, як і калі канкрэтна ўзнікла ў вас задума рамана «Сцежкі зведання і нязведання»?

— Я ўжо мімаходзь казаў, што дзіўлюся і дзіўлюся, проста захапляюся пранікнёнасцю ленінскай думкі, яго адчуваннем самых запаветных жаданняў народа, яго жыццёвых патрэб. Толькі таму прасты люд, непісьменныя сяляне адчулі душой ленінскую праўду, прынялі яе і пайшлі за рэвалюцыяй. Гэта мяне ўвесь час хвалявала, і чым далей, тым болей. Так і ўзнікла задума — з вялікага жадання ўзнавіць тыя падзеі, сведкам якіх быў сам — паказаць, якімі шляхамі ідэі Леніна даходзілі да простых людзей, якой яны валодалі сілай жыццёвасці і пераканання. Мне хацелася правесці думку, раскрыць яе ў вобразах — думку аб тым, што людзі, якія прынялі рэвалюцыю, пайшлі за Леніным, за партыяй у першыя гады Савецкай улады, ужо ніколі не збочылі, засталіся вернымі ёй да канца. Іх не маглі пахіснуць ніякія нягоды вясення ліхалецця. Багдан Хацяноўскі — чалавек сціплы і знешне непрыветны, але яго не маглі пахіснуць нават пагроза смерці — такая ў яго была ўнутраная ідэйная перакананасць, адданасць Савецкай уладзе.

— Пра раман «Сцежкі зведання і нязведання» ня-мала пісалася ў друку. Ці зразумела яго крытыка да канца, як на ваш погляд?

— На крытыку скардзіцца не хачу, але мне здаецца, што сёе-тое важнае для правільнага разумення твора яна з-пад увагі ўпусціла-такі. Скажам, не раскрываецца, як належыць, уся складанасць маральна-псіхалагічнай сітуацыі, у якую трапіў галоўны герой Багдан Хацяноўскі.

— Аляксей Мікалаевіч, усе чатыры гады Вялікай Айчыннай вайны вы ваявалі на фронце. Чым абумоўлены ваш зварот у ранніх апавяданнях да партызанскай тэмы, а не франтавай?

— Увесь час, праведзены на фронце і ў шпіталях, я сачыў за партызанскім рухам, захапляўся мужняй барацьбой партызан у тыле ворага. А калі пасля перамогі вярнуўся на нашу вызваленую зямлю, мяне ўсё гэта працягвала хваляваць. Распытваў людзей, цікавіўся, чытаў. Многім узбагаціла мяне ў гэтым сэнсе сумесная праца з Васілём Іванавічам Казловым над яго кнігай «Людзі асобага складу», дазволіла ўвайсці ў свет і дух партызанскага жыцця. А гэта ў сваю чаргу дапамагала абдумваць і больш буйныя творы аб усенародным змаганні з фашызмам — раманы «Расстаеся ненадоўга» і «Сустрэчы на ростанях». Я мяркую яшчэ вярнуцца да гэтай вялікай і хваляючай тэмы.

— Ну, а пакуль што вашы творчыя інтарэсы, здаецца, звязаны з сучаснасцю, з сённяшнім днём?

— Бадай-што, так.

— Мы ведаем вас як пісьменніка, які шмат увагі аздаў рабочай тэме. Над чым вы зараз працуеце?

— Якраз працую над раманам на рабочую тэму.

— На якім жыццёвым матэрыяле заснаваны твор?

— На матэрыяле мне добра знаёмым, блізім — з жыцця салігорцаў, беларускіх шахцёраў.

— Якія праблемы вас хваляюць у сувязі з гэтым? І яшчэ: што вас прываблівае ў прататыпах вашых герояў, нашых сучаснікаў?

— Хваляюць мяне праблемы духоўнасці нашых людзей. А прываблівае менавіта адухоўленасць, новыя іх адносіны і да людзей, і да саміх сябе, і да працы, бескарыслівасць, гатоўнасць маіх герояў служыць справе, служыць людзям. Хочацца паказаць сапраўдных рабочых, нашых сучаснікаў, людзей новага складу, якія сфарміраваліся ў перыяд развіцця сацыялізму.

— Як будзе называцца раман?

— Назва пакуль што ўмоўная — «Васількі». А пра герояў яго гаварыць яшчэ рапавата.

— Калі мяркуюць закончыць твор?

— Вельмі хочацца закончыць да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, да юбілею нашай роднай Савецкай улады.

— Пспеху вам, Аляксей Мікалаевіч.

Інтэр'ю правёў У. АНІСКОВІЧ.

Антон БЯЛЕВІЧ

УСПАМІН ДАЛЁКІХ ДЗЁН

Гаварыў Лукіч Даніла
Піянерам ля кастра:
— Рэвалюцыя зваліла
З трона лютэга цара.

Уздыхнулі людзі вольна,

Адчыніўся белы свет...
Проста з фронту мяне
ў Смольны

Пасылае камітэт
Партыі, якую Ленін
У няспынай барацьбе
Ясным сонцам апраменіў,
Згуртаваў наўкол сябе.

Нашы думы, нашы мары
З фронту ў Смольны

я прынёс...

Бачу — Ленін! Ветлы з твару:
Праўда наша, светлы лёс.

Мы сядзелі, размаўлялі,
Паказаў газету ён:
— Пра зямлю закон чыталі?
Падабаецца закон?

— Я чытаў. Вы шчасце далі,
За яго вам — наш паклон!

На яго плячах Радзіма,

Малады савецкі лад...
Дарагі ты наш, любімы,
Як табе я, родны, рад!
— Вы заходзьце, калі ласка,—
Да дзвярэй ідзе за мной.
Тую стрэчу, нібы казку,
У душы нашу сваёй.

Пастарэў я. Не старэе
Успамін далёкіх дзён.
Ён і сёння сэрца грэе,
Маладзіць душу мне ён...

ЦІ МОЖНА ўявіць сабе занятак больш складаны, чым спроба асэнсавання здабыткаў беларускай драматургіі за асобны які-небудзь — напрыклад, за мінулы год? З іншымі жанрамі проста: бяры газеты, часопісы, кнігі — вось табе і матэрыял. Сістэматызуй, адбярэй, асэнсоўвай! Зусім па-іншаму ў драматургіі. Не ведаю, калі, як і чаму з'явілася такая практыка, але драматургічны твор, перш чым трапіць на старонкі друку, павінен прайсці «апрабачую» на сцэне. Калі п'еса добрая, то і надрукаваць можна. А п'еса...

Гэтая практыка кепская па многіх прычынах. Па-першае, шкода ад пастаноўкі дрэннай п'есы невымерна большая, чым ад яе публікацыі. Па-другое, аб'ектыўна слабасці, як і моцныя бакі надрукаванай рэчы выяўляюцца намога лярчэй і г. д. Як бы там ні было, але зараз многія п'есы, пастаўленыя на сцэне тэатраў, стаўшы такім чынам фактам драматургіі, не становяцца фактам літаратуры. Вось і лічы пасля гэтага драматургію раўнапраўным літаратурным жанрам! Вось і мяркую, наколькі абгрунтаваны прэтэнзіі тэатраў да драматургаў за недастатковую актыўнасць.

Даводзіцца меркаваць аб гэтым па тым, што ўсё ж прарвалася на старонкі друку. А надрукаваны летасць «Святая прастата» А. Макаёнка («Польмя», № 2), «Наследны прынец» М. Матукоўскага («Неман», № 10), «Сіні снег» Я. Шабана («Польмя», № 12). Праўда, над самі новы год асобнай кніжкай выйшлі «П'есы» А. Петрашкевіча. Але з новых, не друкаваных раней, там толькі адна камедыя «Укралі кодэкс». Такім чынам, за год у друку з'явілася чатыры п'есы. Многа гэта ці мала? Безумоўна, вельмі мала, бо ў рэспубліцы налічваецца каля паўсотні прафесійных і народных тэатраў, якім, каб жыць і нармальна развівацца, трэба пастаянна здаваць спектаклі. А калі так, то не чатыры, а шэсць чатыры п'есы кожны год павінны прапаноўваць тэатрам нашы драматургі!

Пры знаёмстве з кожным новым этапам развіцця таго або іншага жанру літаратуры заўсёды цікава вызначыць, якія зрухі ў ім нагледжваюцца, які змяніліся адносна ранейшага ўзроўню якасныя параметры і г. д. Першая адметнасць відавочная. Беларускі драматургі імкнучыся ўтрымацца на тым досыць высокім узроўні, на які яны сцягнулі ў пачатку 70-х гадоў. Па-рапейшаму ў цэнтры іх увагі праблемы надзённыя, вострасацыяльныя, агульназначныя.

Небяспечная камедыя. Так вызначыў А. Макаёнка жанр «Святой прастаты». Толькі не спрабуйце шукаць падобнае вызначэнне ў літаратуразнаўчых даведніках. Такого жанру няма. Гэта — Макаёнка. З яго пастаяннай скіраванасцю на эксперимент, з яго імкненнем збочваць на цалік. Некажане не толькі вызначэнне камедыі. Не менш нечаканая сама кампазіцыйная кампаніюка, суадноснасць умоўнага і рэальнага. Нечаканы таксама аўтарскі прыём: абсурднасць, антыгуманнасць, мілітарызмак вядлікадзяржаўнай палітыкі ён паказвае праз прызму здаровага, амаль патрыярхальнага, сялянскага сэнсу.

Адным словам, «Святая прастата» — новае слова ў жанры камедыі. А ўсякае новае заўсёды непрывычнае. Не дзіўна, што камедыю прыпылі неаднадушна, як дарэчы, у свой час прымалі «Зцюкканага апостала» і «Трыбунал».

Так, напрыклад, выказваецца думка, што першая частка «Святой прастаты» зусім неабавязковая ў творы, бо, бачыце, асноўныя акцэнты ідэйна-выяўленчага плана прыпадаюць на другую і трэцюю. Што ж, кожны чытач і глядач мае права і думку сваю мець, і акцэнты расставіць там, дзе яму хочацца. Аднак твор ад гэтага іншым не стае, як абавязковае не ператворыцца ў лішняе. Спраўды, паспрабуйце ўявіць «Святую прастату» без «Явы». Замест паўнакроўнага мастацкага твора атрымаецца нешта куртаценькае, псеўдапафаснае, прэтэнцыйнае.

Як бы там ні было, а без калізіі, састаўных момантаў якой з'яўляюцца дробныя махляствы Івана-Жана (аблічыў адну жанчыну на сорок дзве, а другую — на семнаццаць канеек), яго растрата (дзвесце сорок два рублі прагуляў з Нэлкай), гнеў бацькі (з усёй радні раней ніхто чужой смяцінкі не прысвоіў), рашучая адмова пакрыць сынаву не-

дастачу ў магазіне (хай садзіцца ў турму), твор многае старціў бы.

Як рака немагчыма без вытока, так асноўны канфлікт камедыі немагчымы без гэтай калізіі. Вялікае складаецца з малога. Усякае марнатраўства, пошасць абумоўлены аднолькава. «Вялікая тайна зла тойца, ў імкненні чалавека задаволяць свае страсці. Усе беды ў свеце пра-растаюць з аднаго карэньчыка, з аднаго гаршчочка, імя якому — эгаізм. Я! Мне! Маё! І дзеля гэтага — напралом, не зважаючы на чужыя стогны, боль... Абы сабе! Абы сам!» — прыходзіць да вываду Стари.

Адным з важнейшых выяўленчых сродкаў у камедыі выступае парадаксальнасць. Стари «бучу падняў» з-за нейкіх там семнаццаці канеек, роднага сына гатовы ў турму пасадзіць з-за дзвюх соцен рублёў. А ў гэты ж час чалавецтва спакойна назірае, як многія мільярды «распыляюцца» на падрыхтоўку вайны. Мільярды рублёў на бойню! І гэта ў той час, калі на нашай планеце кожную секунду памірае адзін чалавек ад голаду.

Суцэльны парадокс — другая дзясць п'есы — «Сой». Змучаны спрэчкамі, ганьбай сына, Стари ідзе спаць. І ў сне становіцца прэзідэнтам адной з вялікіх заморскіх краін. Становіцца, каб спыніць бізглудую гонку да прорвы (абараняючы сына, старая сказала: «Калі ты такі разумны, то ідзі туды і навадзі там парадак»). Але не так усё проста. Нават у сне. Драматург прапаноўвае яшчэ адзін парадокс. Аказваецца, што барацьба з прывідам, небяспечай вайны далёка не простая рэч. Жадання прэзідэнта спыніць вайну аказалася мала. Ваенна-прамысловы капітал так аблітаў краіну, што нічога і зрабіць быццам бы немагчыма, бо згортванне вытворчасці зброі аўтаматычна павялічвала і без таго высокі працэнт беспрацоўя. А чым заняць дэмабілізаваных салдат? Так што, каб накончыць з небяспечай вайны, патрэбна многае зламаць, ад многага адмовіцца. Зноў жа, такая лямка немагчыма без адмаўлення ад вялікадзяржаўнага эгаізму, які, дарэчы, не ёсць нешта фатальнае, а выступае вынікам рэалізацыі прэтэнзій пэўных сацыяльных груп.

У заключнай дзясці камедыі шайка міністраў на чале з Гаспадаром, упэўніўшыся, што Стари неапраўна варажы ім і кампраміс выключаны, вырашаюць задушыць яго. Сярод сваіх ворагаў, у абліччы віцэ-прэзідэнта герой заўважае юнака, які так падобны на ягонага Жана. Вось яна — сялянская логіка! Слаткініся па малым — дакоцішся да вялікага. Здольны абкрасці ўдаву, патэнцыяльна гатовы абзаводзіць усё чалавецтва і бацьку роднага задушыць.

Пры ўсёй умоўнасці «Святой прастаты» яна моцная сваёй жывой канкрэтнасцю і псіхалагічнай праўдай. Драматург дакладна ўлавіў патэнцыяльную канфліктнасць, немагчымасць стабільнай раўнавагі ў знешне карэктных формах узаемаадносін розных ідэалогій, паказаўшы гэтую несумяшчальнасць знізу, знутры. Сваім творам драматург змагаецца не толькі супраць вайны. Ён змагаецца за чалавецтва ў чалавеку, за ўдаскаленне грамадскіх узаемаадносін, а таксама кожнага паасобнага індывіда.

У камедыі «Укралі кодэкс» А. Петрашкевіч выводзіць пад святло рампы хапуг, хіўпаў, здольных дзеля задавальнення сваіх прыхамацей пераступіць і маральныя, і крымінальныя законы нашага грамадства. Жора Сыч і яго жонка Жулета (па метрыцы — Яўгенія) любілі жыць на шырокую нагу, з мяшчанскай шыкоўнасцю. Нішто іншае іх зусім не цікавіла. Сціплая пасада інжынера па азелененню вуліц раскашаванца не дзавалала, таму Жора наладзіў свой бізнес, адкрыўшы бюро па прыватнай пранісцы грамадзян, якія мелі ў тым патрэбу, але не мелі на тое законных падстаў.

Эпіграфам да камедыі служыць паказальны дыялог:

«Пімен Папчанка:

Хлусня да хапугі прыцерлася,

Зрадніўся ён моцна з рублём,

Бязлітасным смехам хацелася б

Такого прабіць,

Ці праб'ём?

Адесць Петрашкевіч: Паспрабуем...»

Хлусня і сапраўды моцна прыцерлася да Жоры Сыча. Хлусня нават тое, што

ён — Жора (у пашпарце — Фядос). Хлусня, хлусня, хлусня... Беспрыныповасць, амаральнасць могуць ілюстравацца яго «афарызмамі»: «Які ж дурань гуляе на свае?», «Куй жалеза, пакуль не ўкралі», «Ты за чужыя пі, на твой век дурню хопіць» і г. д. А дурню хапала-такі. Брыгадзір будаўнікоў, якія рамантавалі кватэру Сычоў, Генадзь выпадкова ў люстры знайшоў томік кодэкса, а ў ім стосік распісак. Распіскі сведчылі, што за права праніскі на жыллошчу Фядоса Сыча «без прымусу і па сваёй уласнай ініцыятыве» кіраўніку дамамі Дзядзюлю Пятру Кузьмічу (яшчэ адзін «дурань» — грошы, вядома, ішлі Жору) выдавалася па трысячы рублёў за кожнага пранісвамага.

Жора — сучасны ваяўнічы мещчанін, ініцыятыўны, прабіўны, які не губляе развагі ў самых складаных сітуацыях. Ён валодае, прычым гэта яму ўдзяцца проста выдатна, сацыяльнай мімікрыяй, мо-

Сцяпан ПАЎШУК

УСТАЛЯВАННЕ ЧАЛАВЕЧНАСЦІ

НАТАТКІ ПРА ДРАМАТУРГІЮ ГОДА

жа прыладзіцца, знайсці агульную мову з усімі, хто яго акружае. Так і жыве ён сярод сумленных людзей, прыкрыўшы хіваць рэспектабельнасцю, хваляючы злучыння распіскі ў крымінальным кодэксе.

Жора дастаткова не дурны, каб разумець, што сваім працітаннем абавязаны пэўным няўвязкам сучаснага працэсу урбанізацыі. Разам з тым ён ведае, што не хутка яшчэ прыйдзе канец гэтым няўвязкам. Адсюль яго нахабства.

ГУМ выменьвае ў ЦУМа «шаснаццаць пыхкавых шапак на дзясць кіло каралеўскага махера для магазіна падпісных выданняў», гастронам забірае ў кніжніку махер за ікру чырвоную.

Тая ж Генадзева брыгада знаходзіць і будматэрыялы, і час для «левых» падрадаў. Жора ж не сляпы, бачыць усё гэта, таму і злуецца, што менавіта яму трэба несці адказнасць, што менавіта яго, а не іншыя выкрылі. Па яго перакананні, калі ўжо судзіць, то судзіць увесь свет. Раскрыты, прыціснуты да сцяны, Сыч тым не менш не губляецца. Ён, мусіць, і на гэты раз выйдзе сухім з вады. Зразумеўшы, што «запахла паленым», і справа можа трапіць пракурору, Жора «вар'яецца». На какуль гэта выхад, а потым будзе відаць.

«Папярэж дарогі ты нам — сьдзі!» — сказана Сычу мусіамі рабочага, былога франтавіка. Сацыялістычны гуманізм — не абстрактны гуманізм. Дзеля чалавека, дзеля лепшага заўтра сычоўшчыну неабходна бязлітасна выкараняць з нашай сацыяльнай глебы.

Цікава, што ў п'есе М. Матукоўскага «Наследны прынец», у якой сэтэтычнаму даследаванню падзяргаюцца з'явы намога больш пазітыўнага плана, таксама ёсць «заклік» да выкаранення. Драма прысвечана будням сённяшняй вёскі, якая ў эканоміка-арганізацыйных адносінах знаходзіцца на раздарожжы. Менавіта ў такі перыяд яе быццё заключае ў сабе шмат калізіі, драматычных сітуацый. Зараз многія разумеюць, што жыць па-рапейшаму вёска не зможа. А што далей? А як далей? Ні самі выскоўны, ні вучоныя, ні пісьменнікі адзіных поглядаў на гэты конт не маюць. Вось, напрыклад, В. Бялоў (драма «Над светлай вадой») заклікае да асяярожнасці пры рэканструкцыі вёскі, а М. Матукоўскі, наадварот, — за самую смелую, прыныповую лямку старога вёскі. Цікава, што ў «Наследным прынцы», як і ў драме

«Над светлай вадой» канфлікт разгортаецца паміж роднымі людзьмі: бацькамі і сынамі.

Толькі ў п'есе М. Матукоўскага спрэчка адбываецца не вакол таго, быць або не быць знесенымі дзвюм хатам, якія засталіся ад былой вёскі. Старэйшы Галавач не стаў бы абараняць рэшткі вёскі. Чалавек ён іншых маштабаў. Герой Сацыялістычнай Працы, вядомы не толькі ў сваім раёне старшыня перадавога калгаса, чалавек даволі крутога норава. Пасля адной задужа гарачай размовы з сакратаром райкома партыі Галавач страціў за рулём «газіка» прытомнасць. Сэрца. Апамятаўся на насіках «хуткай дапамогі». Таму і папрасіў адстаўкі ў карысць свайго сына Сяргея, які заканчваў аспірантуру па эканоміцы сельскай гаспадаркі. Рэкамендуючы на спад месца Сяргея, Сямён Андрэевіч рабіў хітры ход: быццам бы і ў адстаўку, але кіраўніцтва з рук не выпускаць.

Аднак надзеі старога Галавача не спраўдзіліся. Аказалася, сын не для таго пакінуў сталіцу, адклаўшы тым самым абарону дысертацыі, каб быць паслухмяным выканаўцам волі бацькі. І не для таго ён вывучаў эканоміку, каб гаспадарыць па-старому. Адным словам, у асобе свайго сына Сямён Андрэевіч атрымаў не саюзніка, як меркаваў у глыбіні душы, а паслядоўнага і дзейснага праціўніка. Малады старшыня перакананы, што шматгаліновая гаспадарка — анахранізм, поспеху можна дасягнуць толькі на шляху комплекснай спецыялізацыі. Проста немагчыма ва ўмовах Беларусі ў адной гаспадарцы паспяхова вытвараць і збожжа, і бульбу, і лён, і мяса, і малака. Таму трэба выбіраць тое, што найбольш рэнтабельнае — жывёлагадоўлю. На пасяджэнні парткома Сяргей, адчуваючы, што яго могуць папракнуць за тэхнакрацкія замашкі, удакладняе, што будзе змагацца за новую псіхалогію.

У барацьбе за яе і сутыкаецца Сяргей з бацькам. Сямён Андрэевіч шчыра меркаваў, што даў сваім калгаснікам уяўнае пачаславае жыццё. Як жа, заробкі ў калгасе небыла высокія. Зайдзі ў любы дом — дабром набіты.

На другі дзень свайго старшыняства Сяргей наведваў дамы калгаснікаў. Вось новы дом Казлоў. Сучасная мэбля, ледзь не на ўсіх сцёпах дываны, вялізны стаячы гадзішнік з музычным боем, піяніна, швейная і пральная машыны, халадзільнік, тэлевізар, матацыкл. Вось-вось падыхдзе чарга на атрыманне легкавішкі. І на сталае «скварка з чаркай» не пераводзіцца. Аднак візіт у гэты дом не выклікаў асаблівага аптымізму у Сяргея. Піяніна-то стаяць, але ніхто на ім не іграе. Тое самае з іншымі дарагімі рэчамі. Нават тэлевізар не часта ўключаецца. А пра кнігу і гаворкі няма. Жыццё ідзе, цячэ, як бяздумная рака. Ёсць выток, будзе вусце. Малодшы з Казлоў — Іван вельмі здзіўляецца заняццю Сяргея пра сэнс яго жыцця. Адказвае няпэўна: каб атрымліваць ад жыцця асалоду. І ўжо зусім становіцца ў тупік, калі давалася адказваць, як гэта практычна можна рабіць.

Мала асалоды ў жыцці Іванаў. Ірын, Васілю, якія з рання да змяркання павінны апрацоўваць сельскую ніву. «Ця-

бе ж судзіць трэба!» — з гневам кідае ў твар бацьку Сяргея. Судзіць за тое, што людзі працуюць да знямогі, больш, чым коні. Як у каменны век. А тое, што яны працуюць на сябе, апраўданне не поўнае. Сапраўды, калгаснікі гэтай гаспадаркі маюць больш, чым гараджане. А толк малы.

Трэба адзначыць, што ў п'есе вельмі ўжо шмат гаворыцца пра чыста гаспадарчыя праблемы. Дапусцім, гаворыцца зацікаўлена, з грамадзянскай трывогай, заклапочанасцю. Аднак хацелася б, каб драматург крышачку змяніў «ракурс»; каб вытворчая праблема ўзнікала ў п'есе тады, калі развіццё характару ў канфліктнай калізіі «натякалася» на яе. Тады не патрэбны былі б ні агаворкі, як не патрэбна было б шукаць для героя дадатковых выпрабаванняў ды драматычных пераход. Менавіта гэта мы можам сустрэць у драме «Наследны прынец».

Аўтар, імкнучыся «разбавіць» вытворчую фактуру ўласна драматургічным матэрыялам, ставіць героя ў досыць пікантныя сітуацыі. Вось, здавалася б, усё нармальна складаецца, большасць калгаснікаў, сакратар райкома партыі падтрымалі яго. Праяснела з многімі праблемамі. А тут — прыкры зрыў. Жанкі запратэставалі, не захачелі ставіць сваіх кароў у агульны хлеў. Дапамагчы Сяргею ўзяліся студэнты з будаўнічага атрада, якія прыехалі будаваць жывёлагадоўчы комплекс. Яны проста «заарыштвалі» вяскоўца кароў, сілком загналі ў кароўнік, на чапілі вялізны замок, а на варту на вышках пасадзілі з паляўнічым ружжом студэнта Аліка. Той жа не пабаяўся адкрыць стральбу, хоць і халастымі патронамі, хоць і паверх галоў... За такія рэчы па галоўцы не глядзіць. Вядома, справа, палала крыку і Сяргею. Магло б напасці больш, але на яго баку аказаліся аўтар разам з сакратаром райкома Матусевічам. Праўда, намнога паслядоўнейшым аказаўся старэйшы Галавач, які адабраў ад сына калгасную пячатку і паабяцаў на бліжэйшым сходзе адабраць і кіраўніцтва гаспадаркай.

Становішча Сяргея ўскладнілася і па іншай прычыне. Некалі, яшчэ да службы ў арміі, ён кахаў дзяўчыну. Ды каханая, як у тых не лепшых рамансах, не дачкалася салдата, выйшла замуж. На гэтым «зорнае» каханне не скончылася. Ні Ірына, ні Сяргей не забылі свайго кахання, лёс разлучыў, ён жа і злучыў іх зноў. Муж Ірыны неўзабаве пасля жаніцбы ўтаніўся, і яна вяртаецца з Наваполацка ў родную вёску, бо ў горадзе было не дужа проста з малым дзіцем. Тут і адбываецца сустрэча Ірыны і Сяргея. Але на іх шляху новая перашкода: Сяргей да гэтага часу паспеў абручыцца з прыгажуняй Верай. Вяселле адклалі на некалькі месяцаў: чакалі пакуль Вера закончыць інстытут. Аднак лёс (іншым тут нічога не растлумачыш!) падрыхтаваў не такі фінал. Пасля студэнцкіх выстралаў у вёску наехала прадстаўнікоў праварадкі, і пехта пусціў чутку, што Сяргей арыштавалі. Гэтая чутка нясперным болям адазвалася ў сэрцы Ірыны. Вось яна, задыханая, усхваляваная, ледзь помнячы сябе ад страху за Сяргея, урываецца ў праўленне калгаса. Адносіны высвятляюцца. Былое каханне, аказваецца, жыло ў абыдлах. Вядома ж, пасля такой сцэны Вера аказалася трэцім лішняй. Пакутуючы, «паміраючы ад кахання» да Сяргея, яна саступае з дарогі: хай будзе цяперашняй адна, а не ўсе тры.

Пры ўсёй банальнасці «трохкутніка» кахання, яно ўсё ж ажывіла драму, хоць «поўнаасцю і не выратавала яе ад падлікаў, рахункаў, дзелавых, вытворчых дыспутаў».

Дзеля справядлівасці трэба сказаць, што М. Матукоўскі і не ставіў перад са-

бой задачу асэнсавання чыста вытворчых праблем. Проста было практычна немагчыма пісьменніку, чый сацыяльна-грамадскі тэмперамент настолькі дынамічны, утрымацца ад зацікаўленых парад. А асноўная мэта драматурга заключалася ў акцэнтацыі ўвагі грамадскасці на праблеме змены пакаленняў у кіруючых кадрах. Старэйшы Галавач па-ранейшаму някёнскі работнік, але час яго прайшоў незваротна.

Мінулы год быў знамянальны для беларускай драматургіі хоць бы па той прычыне, што яна адкрыла новае імя — Яўген Шабан. Першая яго п'еса зрабіла вельмі прыемнае ўражанне. Яна напісана рукой ўпэўненай, нечакана ўпэўненай, калі ўлічыць, што перад намі драматургічны дэбютант. Фабульна драма не дужа змястоўная, а кампазіцыйна выбудавана настолькі рацыяналістычна, што ўшчыльную набліжаецца да мяккі, за якой пачынаецца схематызм. Тым не менш, гэта не ўспрымаецца недахопам. Малады драматург як бы запрашае чытача: паглядзі, як я раблю п'есу. Больш таго, ён вядзе з ім адкрытую, прыязную размову, заклікаючы разам тварыць дзею.

«Аднак, перш чым пачаць, давайце дамовімся з вамі яшчэ аб адным. І Раман, і Крывіцкі працуюць на сучасных тэкстыльных камбінатах начальнікамі канструктарскіх бюро ў розных гарадах, далёка адзін ад другога. Але, каб нам было лягчэй прасачыць за іх лёсам, дамовімся, што дзейныя асобы, якія акружаюць нашых герояў, — адны і тыя ж, як адны і тыя ж праблемы, што стаяць перад імі».

А перад гэтым была дамоўленасць паміж Раманам і Крывіцкім сустрэцца пасля заканчэння інстытута толькі праз пяць год, аднымі паштоўкамі ды тэлеграмамі напамінаючы пра сябе. Сустрэцца, каб без утойвання, шчыра і адкрыта раскажаць аб уласным жыцці, аб памылках і знаходках. Пяць год самастойнай працы павінны паказаць не так хто кім стане, як хто ёсць хто. Іншымі словамі, ці змогуць яны застацца вернымі сваім юначым ідэалам і марам.

Раман і Крывіцкі вырашаюць вытворчыя пытанні: рэканструкцыя, пераабсталяванне на больш высокай тэхнічнай аснове тэкстыльных камбінатаў. П'еса, такім чынам, вытворчая. Але як удала малады драматург адшукаў чыста мастацкі аспект гэтай тэмы! Вытворчасць ніякім чынам не заняцце чалавека, а становіцца выдатным крытэрыем выяўлення сутнасці яго. Менавіта дзякуючы таму, як кожны з пачальнікаў канструктарскіх бюро дабіваўся ажыццяўлення рэканструкцыі, як ён ладзіў узаемаадносіны са сваім калектывам і начальствам, чытачу рабілася зразумелым, якія гэта людзі.

Праўда, не ўсюды, не ва ўсіх учынках герояў аўтарскае разуменне станоўчага і адмоўнага бяспрэчнае. З наўнай безагляднасцю аўтар падае ў чорныя фарбах Раманаву патрабавальнасць, атэстуючы яе як прызірлівасць. І ўхваляе Крывіцкага, які наблажліва ўспрымае нават тэхнічныя памылкі сваіх падначаленых: падумаеш, замест суцэльнай у чарцяжы праведзена пункцірная лінія! Лёгка ўсмешку выклікаюць сцэны знаёмства Тані з будучым каханым, сустрэчы Крывіцкага з жанчынай у белым паліто і некаторыя іншыя. А ўвогуле п'еса працтваецца з задавальненнем. Не дзіўна, што спектакль па ёй у ТЮГу карыстаецца поспехам. Моцны струмень лірызму «надсвечвае» п'есу, надаючы ёй прыўзнятую, раздумліва-ўрачыстую танальнасць.

Ці не даказвае лішні раз поспех п'есы Я. Шабана, што трэба смялей даваць дарогу маладым, што патрабавальнасць да іх творчасці варта спалучаць з больш шырокай і рэальнай падтрымкай?

Шчыра скажам, савецкі мастацтвазнаўчы пакуль яшчэ не радуецца аматараў харэаграфіі шматлікімі даследаваннямі аб сучасным балетным тэатры. Прычын гэтага, відаць, шмат. Тут і цяжкасць асэнсавання бягучай практыкі, і мастацка-стылявая стракатасць знаходак, і нешматлікасць балетзнаўчых кадраў, і пэўная інертнасць як саміх даследчыкаў, так і іх выдаўцоў.

Кніга Э. Шумілавай «Праўда балета» — прыемнае выключэнне з гэ-

Напрыклад, Э. Шумілава гарача выступае супраць вузкага разумення рэалізму ў балетным мастацтве, супраць уяўлення аб ім як аб знешня праўдападобным бытавым дзеянні, якое было характэрна ў 50-я гады для савецкага харэаграфічнага мастацтва. Узбройваючыся шматлікімі доказамі, аўтар пераканаўча паказвае, як павышаная ўвага да прыземленага бытапісалыцтва пазбаўляла балет яго сапраўды рэалістычнай, абагульненай прыроды. «Цяжка было захаваць на сцэне «душой выка-

зарубежных балетмайстраў — Дж. Баланчына, М. Бежара, Р. Піці, Т. Шылінга і інш. І, вядома ж, аўтар нярэдка звяртаецца да практыкі беларускага акадэмічнага тэатра оперы і балета, знаходзячы там спектаклі, якія пацвярджаюць яе думкі і адлюстроўваюць агульныя тэндэнцыі развіцця савецкага балетнага тэатра. Так, у поле зроку Э. Шумілавай трапіла балет Г. Вагнера — А. Дадзішкіліяні «Пасля балю». Адназначны асобны мастацкі знаходкі пастаноўшчыка (удалае вырашэнне важ-

СТАРАЖЫТНАЕ І ЗАЎСЁДЫ МАЛАДОЕ

тых правіл. Аўтар яе, кандыдат мастацтвазнаўства, старшы выкладчык Мінскага інстытута культуры не баіцца ісці па свежых слядах харэаграфічных падзей, ацэньваць спектаклі, створаныя ў самы апошні час. І заўсёды ў цэнтры ўвагі аўтара знаходзяцца моманты рэалізацыі на балетнай сцэне рэалістычнага метаду, спецыфіка адлюстравання рэчаіснасці ў харэаграфічным мастацтве. Гэтую лінію — авадзання балетным тэатрам рэалістычнымі сродкамі выразнасці, «далучэння» балета да праўды жыцця — Э. Шумілава прасочвае амаль на ўсіх важнейшых этапах развіцця балетнага тэатра як жанру харэаграфічнага мастацтва.

Балетзнаўца ўмела выбірае з вялікай і часта даволі супярэчлівай гісторыі балетнага мастацтва тыя факты і дакументы, якія пераканальна паказваюць, як увасоблялася на практыцы імкненне харэаграфу праўдзіва расказаць пра надзеі рэчаіснасці, як развівалася балетнае майстэрства на шляху рэалізму. Характэрныя ў гэтых адносінах ужо самі назвы раздзелаў кнігі: «Айседора Дункан, яе барацьба за змястоўнасць і натуральнасць танца», «Паэтычная праўдзінасць балетаў Дэйдла», «Праграма рэалізму балета ў М. В. Гогаля», «А. Горскі, пошукі драматызму і дэмакратызацыі балета» і г. д. Змястоўная гаворка Э. Шумілавай аб мінулым арганічна перарастае ў роздум пра нашы дні, у даследаванне важнейшых праблем сучаснага савецкага балетнага тэатра. І першае, што кідаецца ў вочы, — гэта актыўная назіраны аўтара, тэмперамент крытыка, які імкнецца сваёй мастацка-эстэтычнай ацэнкай зрабіць уплыў на ход падзей, творчы зацікаўленасць тэарэтыка ў выніках дзейнасці сваіх калег-практыкаў. І гэта адчуваецца ва ўсім ладзе даследавання.

Э. Шумілава. Праўда балета. На рускай мове. М., «Искусство», 1978.

наны падлет, — іранічна заўважае Э. Шумілава, — калі, напрыклад, на абмеркаванні генеральнай рэпетыцыі балета «Рубінавыя зоркі» ў Вялікім тэатры выказваліся і такія рэкамендацыі на дапрацоўцы спектакля:

«1. Зрабіць сцэну больш сур'эзнай, напрыклад разгрузкі рыбы, так і ачыстка сеткі. 2. Людзей, што займаюцца разгрузкай, апрануць у рабочыя касцюмы, фартухі... скуранкі. Павялічыць канвер кошыкаў. 3. Леншай брыгадзе Георгія — ва ўрачыстай абстаноўцы ўручыць Чырвоны сцяг... 4. Апрануць артыстаў на марш максімальна ў флоркія касцюмы і максімальна ў паўкажункі... Калі б не ўпамінаць слоў «сцэна» і «артысты», такое вырашэнне напалкам падыходзіць б да плана мерапрыемстваў вытворчай арцелі». І далей малое даволі шырокую карціну таго, як пераадольваючы падобнае спрашчанае ўяўленне аб рэалізме, савецкі балетны тэатр у наступныя гады стаў выпрацоўваць новую мастацка-эстэтычную праграму, адыходзіць ад знешняга праўданадабенства ў імя сапраўды рэалістычнага спасціжэння жыцця і яго законаў. Э. Шумілава выяўляе заканамернасць таго, што ў пошуку свайго ўласнага шляху, які адрозніваецца ад шляху драматычнага тэатра, балет зярнуў увагу на недастаткова выкарыстоўваемыя раней магчымасці песнага зліцця харэаграфіі з музыкай, на паэтычную ўмоўнасць выяўленчых сродкаў.

Аўтар кнігі тэарэтычныя палажэнні ілюструе прыкладамі з практыкі савецкага балетнага тэатра. Э. Шумілава добра ведае шматнацыянальнае савецкае харэаграфічнае мастацтва, свабодна апярэўвае матэрыялам, вельмі вялікім як у гістарычных, так і ў геаграфічных адносінах. З цікавасцю чытаюцца зробленыя балетзнаўцаў аналізы — апісанні балетаў «Спартак», «Легенда пра каханне», «Іван Грозны», «Стварэнне свету», пастаўленых савецкімі харэаграфамі, а таксама разгляд асобных работ

нейшай сцэны спектакля, сцэны экзекуцыі), аўтар кнігі справядліва не знаходзіць у спектаклі вобразна-харэаграфічнага эквіваленту ідэя-філасофскай сутнасці апаўдана Лью Талстога і тлумачыць гэта прыхільнасцю балетмайстра да старой, ілюстрацыйна-апісальнай эстэтыкі балета.

Зусім іншую, але зноў дакладную ацэнку атрымлівае ў Э. Шумілавай пастаўка «Кармэн-сіюты» Бізэ — Шчадрына В. Елізар'евым на мінскай сцэне. Адназначны вынік поспех гэтага балета ў пастаноўцы А. Алансо ў Вялікім тэатры Саюза ССР. Э. Шумілава піша: «Здавалася, знойдзена арыгінальнае і адзіна магчымае харэаграфічнае ўвасабленне музыкі Бізэ — Шчадрына. Нездарма на нашых сцэнах з'явілася зашмат прамых і ўскосных перайманняў гэтага спектакля. Аднак пастаўка «Кармэн-сіюты» балетмайстрам В. Елізар'евым у Беларускім Вялікім тэатры адкрыла і новую прыгажосць і новую ісціну ў гэтым творы...».

Шкада, што ў кнізе не знайшлося месца для роздуму пра іншыя значныя работы беларускай балетнай трупы, шкада, што беларускія балеты не праілюстраваны такімі ж выразнымі фатаграфіямі, як спектаклі іншых тэатраў краіны. Ды і пагоўд, — уменне аўтара цікава раскрасіць праблемы сучаснага балетнага тэатра прымушае папскадаваць аб тым, што многія творы савецкіх харэаграфу і кампазітараў аўтарам толькі называюцца. Але, паводле слоў самога аўтара кнігі, «балетзнаўства — навука аб адным з самых старажытных на зямлі мастацтваў — яшчэ вельмі маладое». Многае ў яго наперадзе. Як і ў Э. Шумілавай, што заявіла аб сабе гэтай кнігай стадым, прафесіянальным даследчыкам харэаграфам.

Юлія ЧУРКО, доктар мастацтвазнаўства, прафесар.

КАЛІ ЧЫСТЫ ДУШОЮ...

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ

Горы

Я ў паўднёвым быў краі —
там, дзе зоры ў гарах,
бы на нітцы каралі,
бурштынова гараць...

На цягнік свой спазніўся
і застаўся я сам,
прад гарамі спыніўся
і сказаў я гарам:

«Горы, снежныя горы,
вы — краса для вачэй,
і ў шчасці, і ў горы
вы за ўсіх найвышэй.

Да вяршыняў вачамі
не дасягнеш з-за хмар.
Я мураш перад вамі,
Я — нікчэмны камар!..»

Адказалі мне горы,
як пачулі той спеў:
«Ты не першы, каторы
прыніжае сябе...

І па знешняй прыкмеце —
не мураш, не камар,
Чалавек! — на планеце
над усім ты ўладар.

Хоць стаіш пад гарою,
месіш ботамі грязь,

калі чысты душою, —
значыць, вышай за нас!..»

Люстэрка

Бяры, сусед, веласіпед —
успомні вёсны, леты!
Ты едзеш першы, я — услед,
звіняць веласіпеды!

Дрыжыць люстэрка прада мной,
на каляінах скача...
Усё, што за маёй спіной,
у тым люстэрку бачу.

Дарога. Мост. Усцяж — слупы.
Рачулка перад гаем...
Гляджу, курыцца шэры пыл —
аўтобус абганяе!

Смяюцца школьніцы з акон:
«Ну, дагані каторы!»
Мы здстаем — такі закон
бязлітасных матораў.

Гляджу ў люстэрка:
— Дружка, стой!..
— Слабеш, дружка, значыць?

Як не дагнаць аўтобус той,
так маладоць не ўбачыць.

Аднойчы
на экране тэлескопа

я ўбачыў Марс...
Такія ж, як у нас,
на ім —
траншэі, горы і акопы,
у павуцінні таямнічых трас.

«Не можа быць, —
падумаў
з недаверам,
пытаючы ў халоднай цішыні: —
Чаму маўклівым
паласатым зверам
глядзіць на нас ён
з чорнай
вышыні?»

А потым,
не зыходзячы з арбіты,
Марс паказаў
свой адваротны бок,
што палымнеў,
нібы крывёй
абліты,
як акіян пустэльны
без дарог...

Равеснікі,
сучаснікі,
зямляне!
Хай крые бог,
каб наступіў
той час, —
калі на нас
другая зорка гляне
і знікне,
як спалохаецца нас...

Да сяброў

Парой з-за славы сварымся —
аж водгулле ў эфіры...
А прыйдзе час — састарымся:
зямля усіх памірыць.

Мы часам дзелім долькамі
і плён свой, і надзеі...
Зямля ж усіх аднолькава,
у рэшце рэшт, надзеліць.

Грашым — і слёзна каемся
ці ўслых, ці на паперы,
за правату змагаемся...
Зямля ж усім паверыць.

Мікола МАЛЯЎКА

ВЕРШЫ З КНІГІ «КРУГ»

Пакінеш хоць маленькі след
Ці толькі прах і застаецца,
Калі замкнецца для людзей,
Дажджоў і сонечных праменьняў
Апошні круг тваіх надзей,
Апошні круг тваіх здзяйсненняў?

Каліна

Ламлю чырвоную каліну.
Каліну — смутак гаркаваты —
Паміж аконных рам пакіну
Гарэць на цёплым снезе ваты.

Рачулка стане сцежкай тупкай,
Аер зялёны ёй сасніцца.
І будуць біць у шыбу дзюбкай,
Прагаладаўшыся, сініцы.

«Тук! Тук!..»
Птушыную марзянку
Пачую праз глухія рамы.
І здасца: ад каханай зранку
Мне адбіваюць тэлеграмы.

Не зразумею пэўна ўсё-ткі,
Сустрэцца выпадзе калі нам,
Ды стане смутак мой салодкі —
Як перамёрзлая каліна.

Не дачакаюся вясны я,
З-за рам дастану ў холад самы
І птушкам гронкі сакаўня
Адам за тыя тэлеграмы.

Шкада і лютых завірух,
І дзён асенняй непагоды —
Яшчэ адзін жыццёвы круг
Замкнуўся ціха, назаўсёды.
Здаецца, у душы без змен,
Без змен вакол...
Ці так усё-ткі?
За годам год — стракаты змест:
Надзеі, страты і знаходкі.
Лайдачыў ці шчырэў за двух —
Усё адно расце трывога:
Калі дзесяцігоддзе — круг,
У нас кругоў такіх нямнога.
Глядзіш па-іншаму на свет
І на сябе у гэтым свеце —

Над калыскай дачкі

Расці, дачушка!..
Ні адна расінка
Яшчэ не асвятліла тварык твой,
І вузенькая першая сцяжынка
Ляжыць яшчэ, затканая травой.
За гэты свет заплачана даволі:
Слязьмі, крывёй і жыццямі
людзей.
У кожным гарадку, на кожным
полі

Магіла брацкая,
А то — і дзве.
Зямлі жывую плоць паліла, секла,
Ды меч Зямля не выпускала з
рук,
Каб гэты свет не стаў такім, як
пекла,

З кругамі мук...
Дзе свастыка — павук,
Які хацеў, дачушка, ўсе краіны,
Жывыя мары,
Чалавечы дух
Абвіць калючым дротам
павуціны,

А нас, людзей, ператварыць у
мух.
І мне на твар не ўпала ні расінкі
З праменьчыка, з птушынага
крыла,
Калі вайна крываваыя зажынкі
Сярпамі кулямётаў пачала.

Адны салютавалі Перамозе,
Другія не прыйшлі з перадавой —
Паклапаціліся аб нашым лёсе,
Як сёння мы клапоцімся пра твой.
У свеце, ад расы і ліўняў мокрым,
Расці, дачушка, з сонцам у вачах,
Расці на радасць нам, жывым і
мёртвым:

Ты — наш працяг,
Ты — іх працяг,
Дачка.

Хлеб

Не таму, што дом не радуе,
Не таму, што мала хлеба,
Касманаўты, як аратыя,
Узнімаюць залезж неба.

Не адзіным хлебам толькі
Мы жывём, жылі калісьці,
Хоць, бывала, скібцы тонкай
І жадны былі з калыскі.

Ёсць яшчэ і хлеб адкрыццяў —
Хлеб зямны з касмічным разам,
Хлеб, які цаною жыццяў
Дастаецца ў небе часам.

І віткі барознаў густа
Праляглі ад касмадрома —
Каб была смачнейшай луста
Хлеба, спечанага дома.

ЛЬВОВАЎСКИ аўтобус «Турыст», пудна раву-чы маторам на адной ноце, імчаў на захад на магістралі Мінск—Брэст. Ехалі на экскурсію на знакамітае возера, непадалёк ад якога жыў не менш знакаміты паэт.

Аўтобус ужо браўся на горку, за якую павінен быў паказацца Дзяржынск, як шафёр нечакана спыніў машыну. Ён выйшаў з кабіны і нешта пачаў корпацца ў матары. Пасажыры таксама не засталіся сядзець у аўтобусе, яны выйшлі на волю, грэліся на сонцы, хадзілі. Прайшло мо якой паўгадзіны, покуль шафёр скончыў сваю работу, выцер ануцкай рукай і сеў у кабіну. Як па камандзе, усе кінуліся да аўтобуса.

Засакатаў старцёр, матор бухнуў адпрацаваным газам, і аўтобус крануўся.

Яны скіравалі да дарогі, туды, дзе чуваць былі крыні і вясёлы смех. Яна ішла першая, а ён следом—і прагнымі вачыма абнімаў яе ўсё яшчэ стройны, як дзявочы, стан, кідваў позірк на яе моцныя прыгожыя сляпяныя ногі, якія ступалі лёгка і зграбна, хоць і былі ў стаптаных басаножках на нізкіх абцасах. Яму так хацелася паглядзіць яе светлыя валасы, заплеченыя ў косы і закручаныя ў тугую цяжкую куклу, што ён ажно адвёў свае рукі за спіну і счাপіў іх пальцамі. Яна ішла не азіраючыся, а яму хацелася затрымаць яе, пабыць яшчэ хоць адну хвіліну сам-насам з гэтай жанчынай, якая так нечакана сёння ўзбунтавала яго кроў, абудзіла даўно забытыя — здавалася, назаўсёды, пачуцці.

Яна далучылася да жанчын і дзяўчат, а Ждан

скрып тармажных калодак, а пасажыраў тузанаўла наперад. Стаялі на ростанях, — раздвойвалася дарога. Каб не блудзіць па лесе, паслалі «разведку». Марудна цягнуліся хвіліны... Зноў выходзілі з аўтобуса, але стаялі тут жа, нібы баіліся лесу, які абступаў іх з усіх бакоў. Аўтобус выглядаў зусім мізэрным сярод векавых дрэў, нават негустое святло яго фараў нежк гублялася ў каламутнай цемры, і ён здаваўся звычайным лясным светлячком.

Пачынаў прабіраць холад. Адчувалася, што недзе адтуль, з глыбіні лесу, цягне вільгацію, халоднай лясной вільгацію, як з крыніцы.

Урашце-такі прыйшлі «разведчыкі» і сказалі, што возера тут, недалёка.

Машына ішла асярочка, як конь да ракі. Пад коламі часам шыпела вада, аўтобус гайдаўся з боку на бок, па кузаве скраблі галіны, нават сыпалася ў сярэдзіну лісце, мокрае ад расы.

— Бачу ваду! — пачуліся ўзбуджаныя галасы. Злева цёмным срэбрам бліскала вада. Дарога вяла на самы бераг. Шафёр ледзь збочыў і спыніў машыну.

Цяпер усе выскочвалі з аўтобуса, аглядаліся, беглі на бераг, лезлі ў ваду — праверыць, ці халодная. Некаторыя ўжо валаклі ламачка па агонь, іншыя распіналі палаткі.

Жанчыны спакойна вярталі, потым адны маціліся спаць у машыне, іншыя пайшлі ў палаткі.

— Кабеты, ці мы сюды спаць прыехалі? — пачала адна з жанчын, поўная і прыемная з твару. — Усё роўна хутка дзень, хадзем лепей пройдземся пры беразе!

Ахвотнікаў сабралася чалавек шэсць, а з мужчын усяго толькі адзін Ждан, ды і то таму, што Шура таксама падала голас ісці.

— Давайце абыдзем усё возера. Няўжо яно такое вялікае, што не дамо рады? — гаварыла другая, ужо ў гадах жанчына, з сівымі валасамі. Яна прыехала сюды з дачкою-падлеткам, але тая засталася спаць у аўтобусе.

Усе згадзіліся.

Пачынала світаць. Панавала такая ціша, што, здавалася, чуваць, як спіць і лёгка ўздыхае возера. Дрэвы таксама насцярожана драмалі, гледзячы праз сон у празрыстую, чыстую, як шкло, ваду, прыкрытую лёгкім вільгам туману. Ад вады ішоў халадок, вільготнае, насычанае халоднай парай паветра студзіла лёгка, бадзёрыла, праганяла стому і сон. Крокі людзей па тупкім, утапаным беразе аддаваліся далёка. Спрасоння сям-там падавалі голас чуткія лясныя птушкі, патрывожаныя раннім прыходам людзей.

Дзіва-возера, казка-возера, легенда-возера! На цябе глядзеў бы і не наглядзеўся б, табою любавалася б і не налюбавалася б! Ты зачаруеш кожнага, у каго ёсць вочы, у каго ёсць душа! І невядома, каму болей абавязаны вялікі Міцкевіч; Марылі Верашчанка ці табе, возера! Ва ўсякім разе, ты не пакрыўдзіла, не адштурхнула яго, як яна, ты лячыла яго сардэчныя раны, ён сумаваў, калі быў у разлуцы з табою, боскае люстэрка Свіязь!

Яны ўсё ішлі берагам, ціха ахалі, задзіралі галовы, дзівячыся з дрэў, што глядзеў на водную роўнядзь, якая часамі пачынала страпацець кругамі, хацелі разгледзець, дзе ж нарэшце скончыцца гэты роўны прасяц і пачнецца закружленне, залом, за якім бераг пачне крута забіраць улева і сыдзецца з тым месцам, з якога яны выйшлі.

Ждан і Шура Рыжык ідуць апошнія. Перад імі жанчыны нешта гавораць, спрачаюцца, размахваюць рукамі, але да іх далагаюць толькі паасобныя словы, здаецца, вершаў. Яны заняты сваім клопатам. Яны нібы вярнуліся ў сваю малодсць, на гадоў дзесяць назад, і жылі там, бачылі сябе яшчэ маладымі, і ім здавалася, што можна так і застацца — у той малодсці, вярнуць назад, перайначыць, пераправіць тое, што было не так зроблена тады...

— Я так рад, што спаткаў цябе! — гаварыў Ждан, ідучы побач з Шурай і абдымаючы яе за талію.

Шура загаварыла не адразу. Яна была задуманная, здавалася, нават безумная да ўсёго.

— Хіба гэта што зменіць?

Ён чакаў ад яе пачуць не такія словы, і таму падчыў за лепшае звабіць тон.

— Хай сабе... Але проста цікава сустрэць чалавека, якога некалі... Ну, да якога адчуваў сімпатыю...

— Гэта праўда, ці ты хочаш мяне купіць?

— Няўжо ты лічыш, што я здольны на гэта?

— Прабач, я не хацела цябе пакрыўдзіць... Яна замоўкла.

— Як ты жывеш, Шура? Я сёе-тое чуў...

— Калі чуў, то не варта і пытацца.

— Яно так... Але мяне ўвесь час цікавіла, чаму ты не сышла з Гумчынскага, — шчыра сказаў Ждан.

— Гэта доўгая гісторыя. І галоўнае — не цікавая.

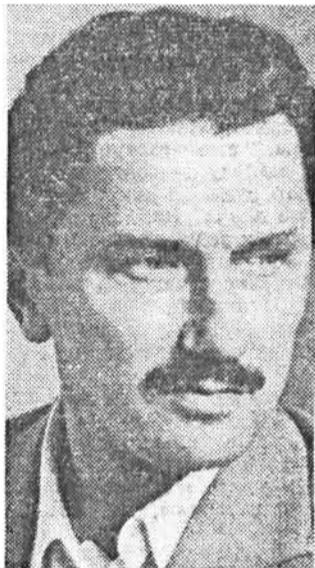
Яна спатыкнулася на корані, Ждан паспеў абхапіць яе рукамі, і яны абое чуць не ўпалі.

— Прабач, я такі вязграбны...

— Што ты? Каб не ты, я ўпала б... Але што гэта ты так позна зацікавіўся?

— Позна? А мяне заўсёды гэта цікавіла, але я не люблю соваць нос у чужыя справы.

(Заканчэнне на стар. 10).

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ

ПАЕЗДКА

У

МІНУДАЕ

АПАВЯДАННЕ

Аднак ехалі нядоўга. Цяпер нават неспрактыкаванаму вуху было чуваць, як у матары нешта падазрава стукіць. Шафёр зноў спыніўся і сказаў пасажырам, што далей не паедзе: стукіць «пальцы» ў матары. Машына толькі што з капітальнага рамонта, не аб'езджаная, і ён не хоча рызыкаваць.

Спачатку ўсе навесілі насы, а потым сталі раіцца, што рабіць. Выручыў шафёр: ён сказаў, што трэба некаму дабрацца да Дзяржынска, названіць у мінскі аўтапарк, і адтуль павінны выслаць другую машыну. Два чалавекі пайшлі ў Дзяржынск.

Пры дарозе справа быў лясок, і туды скіравалі астатнія — большасць з тых, што ехалі. І ў гэтым ляску адбылася сустрэча двух людзей, якія яшчэ з самага пачатку дарогі кідалі адно на аднаго трывожна-запытальныя позіркі.

Яго звалі Валодзя Ждан, а яе — Шура Рыжык, хоць яна была зусім не рыжкая, а светлавалосая. У яе былі вялікія тоўстыя косы, складзеныя заду ў цяжкую куклу.

Ждан быў мажы і дужы, вышэйшы за яе на цэлую галаву.

Яны стаялі адно супраць другога і маўчалі, як тры закаханыя, якім па семнаццаць год, перапоўненыя пачуццём, што магутнай хваляй разліваецца па ўсім целе і скоўвае рукі, адбірае мову, толькі свецяцца, гараць адны вочы, — гэтае чулае люстэрка чалавечай душы.

— Бачыш, што я знайшоў, — першае, што мог сказаць Валодзя Ждан, і паказаў Шуры маленькі таўсматы падасінавік. Патрымаў яго на раскрытай далоні і кінуў на мох.

Яна зрабіла рух, нібы хацела схапіць яго за руку, і сказала з дакорам:

— Ну, што ты робіш? Такі грыбок... — нагнулася і хацела падняць яго.

— Не падымай! — напрасіў чамусьці Ждан. Ён узяў яе за рукі. — Навошта ён табе?

Твары іх былі побач, ён бачыў яе вялікія спалоханыя вочы, бледныя, як мрамур, шчокі, прыпухлыя губы, з якіх верхняя крыху выставала над ніжняй і рабіла жанчыну капрызнай з выгляду.

— Шура... Як даўно я цябе не бачыў... Ах ты, Шура... — словы, словы — пшчотныя, палкія, шчырыя словы прасліся на язык, але ён не мог цяпер гаварыць іх, воль так, ні з сяго, ні з таго.

— Ах ты, Шура, — ажно прастануў ён, — што ты са мною робіш?

Яна адчувала, што ён увесь перапоўнен парывам, што ён увесь — як бочка з порахам, а яна — тая іскра, што можа запаліць пажар. Яна спалохалася, наспрабавала вызваліць рукі, але ён трымаў іх моцна, і яна напрасілася:

— Валодзя, перастань... Яшчэ хто ўбачыць... Хадзем, мо ўжо машына...

Нібы вядро халоднай вады вылілі на яго гарачую галаву. «Перастань, яшчэ хто ўбачыць...» Што ў гэтых словах? Присуд без жалю? «Яшчэ хто ўбачыць...» А каб не ўбачыць? Тады нічога? Ох, гэтыя людскія вочы! Як іх баяцца тыя, у кім жыве, не памерла чалавечае чулае сумленне! І колькі высокіх і шчырых парыванняў патушылі мо не раз гэтыя строгія людскія вочы!

Ждан нехаця адпусціў яе рукі, адступіўся на крок. Паволі да яго даходзіла, хто яны і чаго тут апынуліся. Што іх звязала? Колішняе, даўняе, схаванае ад людскога вока пачуццё? І болей нічога! Затое не дасць ім зблізіцца многае такое, цераз што цяжка пераступіць...

лёг ніцма на траве пры дарозе і ляжаў нерухома, безумажна да таго, што рабілася навакол. Можна было падумаць, што ён спіць, паклаўшы галаву на рукі. Не, ён не спаў! Ён думаў, навошта ім сёння трэба было ехаць у адным аўтобусе недзе за свет, калі ўжо гадоў дзесяць, як яны бачыць адно аднаго ў два гады раз, і то мімаходзь. І воль гэтая экскурсія перавярнула ўсё ў яго душы, закрывавелі старыя раны...

А каб вельмі было што ўспомніць, дык не... Пасля вучобы яго, маладога спецыяліста, прыслалі на работу ў рэдакцыю... За Шурай Рыжык увіваўся не толькі хлопцы, але і жанатыя мужчыны, хоць яна, здавалася, была зусім да іх безумажнай. У яе ўжо быў хлопец — загадчык аддзела Гумчынскага. Як потым даведаўся Ждан, Гумчынскага даўно зваліся да Шуры, і з іх вачэй пачаў памейвацца: трэба толькі Гумчынскаму намяніць прозвішча на Рыжык — ён быў сам трохі рыжававаты, — і выйдзе добрая пара Рыжыкаў.

Мо з-за таго, каб не бачыць Шуры Рыжык, а хутчэй з-за сваркі з загадчыкам аддзела Гумчынскага, сваім непаасродным начальнікам, Ждан перайшоў, на другое месца работы.

Праз нейкі час ён даведаўся, што Шура выйшла замуж, але не за Гумчынскага. Гэта яго ўразіла, але не надоўга.

Хутка пасля таго ажаніўся і сам Ждан.

Мо ён і забыў бы пра сваё непазаселенае каханне, каб не даведаўся нядаўна, што Шура разышла з мужам.

І цяпер — раптоўна гэтая сустрэча! Тут проста нешта фатальнае.

Па тупаце ног, па ажыўленых галасах людзей Ждан зразумеў, што пад'язджае аўтобус.

Яны ехалі зноў. Ждан сядзеў заду, сяды-тады ён бачыў з-за спіні сядзення Шурыну галаву.

Пачало змярацца. Аўтобус каціў ужо па грунтовай дарозе, — за Стоўбцамі звярнуў на Мір. На калдобінах добра паднідала — аж стукалася часам рама аб восі.

З «зубрам», які вёз арматуру, пачалі гуляць у перагонкі: то ён абганяў аўтобус, то аўтобус яго. Але нечакана шафёр «МАЗа» абганяў аўтобус і паказаў шафёру спыніцца.

Пасажыраў чакала яшчэ адна затрымка: прабіта задняе кола.

Шафёру намагалі ўсе, хто мог і як мог: дамкратці, адкручвалі гайкі, здымалі кола, насаджвалі запаску. Скончыўшы, памылі рукі бензінам, потым перакруцілі, а мужчыны з радасці і гора ўзялі па чарцы, стала веселей.

Зноў аўтобус імчаў, ужо ноччу, сярод рэдкіх агнёў, асвятляючы фарамі прыбарэжныя таполі, вербы, ліпы, бярозы.

Ноччу, асветленыя жоўтым агнём фараў, дрэвы здаюцца яшчэ прыгажэйшыя. У іх ёсць нешта рамантычна-казачнае, фантастычнае, яны, нібы зачараваныя здані, стаяць пры дарозе і не маюць сілы сарвацца з месца, пабегчы за машынай, толькі махаюць сваімі рукамі-галінамі — і застаюцца на месцы.

Праехалі сонны горад — здаецца, Навагрудак, потым зноў замільгалі прысады і нарэшце ўехалі ў лес.

Ждана пачало хіліць на сон. Яму мроілася, што яны ўжо на месцы, разбіваюць палаткі, укладваюцца спаць, ён нечага шукае, нібы нешта згубіў, а што — і сам не ведае.

Але воль ён прахапіўся — ад штуршка. І праўда, яны стаялі, яшчэ чуваць быў прыглушаны

ПАЕЗДКА

МІНУДАЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9).

— Але каб ты пацкавіўся, то зразумеў бы, што ўсё было не так, як многія лічылі.
 — Дык што, вінаваты я?
 — Адкуль ты ўзяў? Вінавата я — і за гэта расплачваюся.
 — У чым жа ты вінавата?
 — Што не ўмела распазнаваць людзей...
 — А цяпер навучылася?
 — Не ведаю. Нездарма кажуць, што кожны чалавек — загадка. Вось ты... Хіба я ведала, што робіцца ў цябе ў душы?
 — А што, я павінен быў хадзіць за табой і крычаць: я цябе кахаю? Што сказаў бы Гушчынскі?

Шура толькі засмяялася. Яны ішлі моўчкі. Да іх даляталі словы з верша. Дэклямавала дзяўчына з букетам кветак у руцэ:

...І сам ты, як хустка белы,
 Застыў — не пазналі б людзі...
 Далоні кладзі мне на грудзі!
 Грэй вусны на вуснах смела!
 А як сцюдзёна ляжаць пад зямлёю!
 Памёр ты — мінулі ўжо годы!
 Вазьмі і мяне ты — памру з табой!
 Мне свету не шкода...

— Глядзі, як людзі ведаюць Міцкевіча, — пазайздросціла Шура.

Іх зноў захапіла харакство возера — ішлі і пазірлі то на дрэвы, якія звешваліся над самай вадою, на тоўстыя разгалістыя дубы і грабы, індзі, нійначай, памятаючы задуменную постаць нешчаслівага паэта, што прыходзіў на гэты берагі, каб загарэцца натхненнем і падараваць свету новы бессмяротны твор, то на ціхую, празрыстую, як сляза, ваду Свіцязі; на бялыя рэдкі туман, які нізка слаўся па вадзе і засцілаў сярэдзіну возера, на нерухомае чароты, што адзіліся трохі ад берага ў ваду і сталі — пабаляліся глыбіні.

Бераг увесь час закружыўся, здавалася, прыйдзеш вярсту — і ён павядзе назад, аж ніякі ішлі і ішлі, а да сярэдзіны па-ранейшаму было далёка. А маладая дзяўчына з кветкамі дэклямавала:

Гушчар лесу пахне кабарам і мёдам,
 Жывіцы настоем смалістым.
 Там возера Свіцязь, як шыбіна лёду,
 Ляжыць паміж дрэваў цістых.

...Калі ўжо скарацца нам ворагу трэба,
 Калі бярэ верх яго сіла,
 Няхай нас ударыць гром з яснага неба,
 Хай прыме жывых нас магіла!

І раптам праменнае нешта між ночы
 Мяне абліло белізою.
 У дол апускаю спаложана вочы —
 Зямлі ўжо няма пада мною!

Мы так уцяклі, не пайшлі ў паленянікі
 Да ворага... Глянё — зеляніна:
 І зялё, і кветкі — то ўсё свіцязянкі,
 Нас бог абярнуў у расліны.

Шура, нійначай, гэта навяло на роздум, яна доўга маўчала, а потым узяла Ждана пад руку і ціха, схліўшыся да яго, спытала:

— Дык што, Валодзя, ты таксама нешчаслівы?
 — Чаму? Наадварот: сустрэў цябе — і шчаслівы.

— А дагэтуль?
 — Што дагэтуль? «Счастье было так возможно, так близко...»

— Але лёс не даў? Лёс... Мы самі часта робім свой лёс, яшчэ і які! Адзін раз як трэба, а другі раз — зусім не ў той бок.

— Твая праўда.
 Яны доўга маўчалі. Ждан падышоў да вады, запусціў у яе руку.

— Вада цёплая, хоць быры ды кунайся.
 — Глядзі, яшчэ зацягне ў свае цяжыты свіцязянка.

— Зацягне і скажа:

Хіба патрэбна блукаць тут з журбою,
 Аж да праменняў святальных!
 Лепей, юнаце, мы будзем з табой
 Плаваць у водах крышталіных.

Дзень праліціць у гульні бесклапотнай,
 Выглянуць зоры начныя,
 Ты на лілейнай пасцелі пшчотнай
 Сны будзеш сніць залатыя.

Жаль толькі, што я не юнак, і што Свіцязь стала абжытым месцам.

Хутка ўсе русалкі адсюль уцякуць.
 — Хто рамантык, той знойдзе сабе русалку.

— Я знайшоў русалку. Няўжо я рамантык?
 — Няўжо я русалка? — яна звонка зарагатала. — Нешта мы зусім здэцінелі. Няўжо гэта чары возера?.. Стой, а дзе ж нашы кабаты?

Ждан агледзеўся. Сапраўды, яны засталіся адны. Недзе далёка ад іх на беразе чуліся слабыя галасы.

— Давай даганяць! — сказала Шура.
 — Навошта? Хіба нам кепска ўдваіх?

Ждан узяў яе за рукі. Яна зірнула яму ў вочы — уважліва, строга, нібы хацела прачытаць, што ён думае. А ён абняў яе за плечы, прытуліў да сябе і прыпаў вуснамі да яе вуснаў. Яна не супраціўлялася, але і не адказвала яму на пацалункі. Рукі яе трэсалі долу, а вочы былі заплушчаны.

— Пусці, Валодзя... — папрасіла яна слаба і стала вырывацца.

— Не пушчу, — прашаптаў Ждан і яшчэ мацней прытуліў яе да сябе, яшчэ з большым запалам стаў цалаваць яе твар, шыю.

— Валодзя... Дарагі мой, не трэба...

— Я ж кахаю цябе... Няўжо ты не верыш? Лес раптоўна зашумеў, нібы ачпунушыся ад сну, затрапяталася лісце на яго вяршынях, хоць тут, унізе, было па-ранейшаму спакойна і глуха.

І тут жа затупалі ногі, пачуліся галасы — нійначай, вярталіся жанчыны.

— Г-эй! Дзе вы!

Ждан і Шура выйшлі з-за дрэва.

— Бач ты іх, яны не спяшаюцца, — укалола іх таўстуха і падазрона агледзела, хаваючы з'едлівую ўсмішку. — А мы вяртаемся назад. Вельмі ж далёка ісці. Канца не відаць.

— Эх вы, не хапіла пораху, — з дакорам сказаў Ждан. — Хадзем, я пайду першы. — Яму цяпер было ўсё роўна, куды ісці і што рабіць.

— Каб ты трохі раней гэта сказаў...

Яны пайшлі адна за адной, і Шура была недзе спераду.

«Няўжо мой такі лёс — ніколі не паспяваць?» — падумаў Ждан.

Ён стукнуў сабе кулаком у грудзі, павярнуўся і пайшоў у другі бок — вакол возера. Над возерам, прабіваючыся праз радкавы туман, уставала вялізнае чырвонае сонца.

Назад яны вярталіся стомленыя, загарэлыя, выкупаныя ў чыстых водах Свіцязі, нейкія ўсе святочныя і памаладзельныя. Гэты раз Ждан выбраў сабе месца побач з Шурай, і яна не прычыла: «Калі ты не баішся, то чаго баяцца мне?» — сказала яна разважліва.

Вось на дварэ непрыкметна сцягнула, у аўтобусе таксама стаяў паўзмрок, і Ждану было прыемна сядзець побач з Шурай і слухаць яе такі міль, з характэрным зрывам на высокіх нотах голас — тады, калі яна пачынала хвалявацца. А хвалявацца ёй было чаго, бо тое, пра што яна раскажвала, не магло не пакінуць у яе душы глыбокага следу.

Слухаючы яе, Ждан часам улоўліваў ледзь прыкметны напрок і сабе — гэта было тады, калі яна, як і ў пачатку іх сустрэчы і размовы, вінаваціла сябе, што не ўмее разбірацца ў людзях, вінаваціла сваю нясмеласць. Сваю! То яна ж была дзяўчына, што ад яе патрабаваць смеласці? А вось ён, мужчына, хлопец, а не было ў яго той пранікліваці, смеласці, якой патрабуе ад чалавека жыццё. За сваё ічасце, калі ты хочаш, каб яно цябе не абмінула, трэба змагацца, а не чакаць, покуль яно само прыйдзе табе ў рукі, як падае ў рукі яблык з яблыні.

Паўна ж, вінаваты Гушчынскі, які тады заляцаўся да Шуры Рыжык, а потым нешта як бы перадумаў, але ж і ён, Ждан, мог набрацца смеласці і спытаць у той жа Шуры, што ў яе з Гушчынскім? Мог ён пра гэта спытаць у Шуры? На цяперашні розум — мог, і ніхто не сказаў бы, што ён неактоўны, што лезе не ў сваё. Але ж каб гэта ведаў тую ліхую бяду.

— Добра, што з Гушчынскім у мяне не дайшло да сур'ёзу, інакш... У мяне быў малодшы брат, тады ён трапіў у турму, хоць, праўда, выпадкова...

Ждан уявіў сябе на месцы Шурынага брата. Выпадкова — мякка сказана. Хлопец усю вайну быў звязаны з партызанамі, дастаўляў зброю, разбіраў снарады і міны, даставаў тол і перадаваў у лес, а на яго нехта напісаў, што ён служыў у паліцыі. У якой паліцыі ён мог служыць, калі ў сорок чацвёртым яму было семнаццаць гадоў? Аднак жа ананімку прыслалі і ў вайсковую часць, дзе ён ужо служыў. Яго ўзялі пад стражу. На допыце ён сарваўся, даў волю свайму гневу. І апынуўся на Поўначы.

— Аднойчы мы сабралі грошай, і маці адправіла мяне да брата. Я паехала за свет, знайшла яго ў калоніі. Дзяжурны на праходной сказаў мне: «Зараз яны будуць вяртацца з работы. Вось сядай тут і пазнавай свайго брата». Я яго не пазнала, хоць усе вочы прагледзела. Усе яны былі нейкія аднолькавыя, шэрыя, запыленыя. І ён мяне ледзь пазнаў — пакідаў мяне, лічы, малую.

Гісторыя была доўгая і сумная — як потым Шура вярталася без рубля грошай у кішэні, бо ўсё да капейкі аддала брату. Але свет не без добрых людзей, памалгі. То спагадлівы праваднік узяў яе ў сваю каморку, то салдаты, якія ехалі цераз Маскву на Брэст, захапілі яе ў сваю цяплушку.

Ждан неярпліва перабіў яе:
 — Але пры чым тут Гушчынскі?

— Вось гэта якраз яркі экзэмпляр нецярплівага. Думаю, на яго месцы ты зрабіў бы іначай.

— Што ж ён зрабіў?

Шура задумалася, і Ждан яе не падганяў.
 — Ты адчуваеш, як змяніўся час? — спыталася яна раптам. — Узяць якіх дзесяць гадоў назад — і цяпер.

— Не разумею, пра што ты. — Ждан глянуў ёй у цёмныя вочы, такія блізкія ад яго, такія свае, родныя, што ў яго аж зайшлося сэрца.

— Ну, атмасфера...

— А-а-а, разумею!.. Дык што?

— Дык вось... Нійначай, усё той «пільны», якому нечым не спадабалася наша сям'я, напісаў на мяне ў райком заяву: яна на ідэалагічным участку работы, у рэдакцыі, а між тым брат яе сядзіць у турме за службу ў паліцыі. А яна гэты факт у сваёй аўтабіяграфіі, папэўна ж, утаіла. Ну, а калі ёсць заява, то будзе і справа. Гушчынскі, як наш камсамольскі сакратар, павінен быў правесці факты. І ён правесці! На сходзе, які разглядаў «сабістую» маю справу, ён патрабаваў выключыць мяне з камсамола за ўтойванне факта з біяграфіі. Добра, што заступіўся дырэктар, то далі толькі вымову... — голас яе сарваўся, яна закрывала твар рукамі і замоўкла.

Ждан прыслухаўся: мо плача? Не... Яму стала трохі сорамна: здавалася, ён ведаў Гушчынскага, ведаў Шуру Рыжык, а вось такі факт некай прайшоў міма яго свядомасці і не зачэпіў за жыўе. Чужы лёс? Чужы боль? Нійначай, гэта... Ждан хацеў успомніць, калі гэта было, чаму ён не трапіў на той сход — і ніяк не мог успомніць. І ён некай вінавата спытаўся ў Шуры:

— А калі гэта быў той сход? Нешта я не памятаю.

Шура ўжо сядзела, адкінуўшыся на спінку крэсла, скрыжываўшы рукі на грудзях.

— Ты быў у адпачынку. Я гэта запамінала. Я шкадавала, што цябе няма. Думаю, што ты не маўчаў бы.

— Усё можа быць, — другі раз за гэты вечар паўтарыў Ждан гэтую фразу. Што цяпер клясціся, што гаварыць? Дарэмна. — А ведаеш, Гушчынскі знешне да цябе не змяніўся; я гэта заўважыў бы адразу.

— Ого, ён хітры. Хацеў застацца сумленным у вачах людзей.

— А што? Ён рабіў так, як тады рабілася. Цяпер усё гэта выглядала б па-іншаму.

— Смешся? Цяпер гэтага зусім не было б!

— Каб не было таго, не было б і гэтага.

Шура павярнула да яго галаву, хмыкнула.

— Ну і філосаф! З табой толькі пачні гаварыць! Па-твойму выходзіць, што дарога да добрага выдзе цераз кепскае.

— Выходзіць, што так, — каб пазлаваць Шуру, сказаў Ждан. — Як ішлі мы з табой.

— Мы? — здзіўлялася Шура. — У кожнага была свая дарога. Твая, спадзяюся, светлая і прамая.

— Смешся! Адны зігзэгі, над'ёмы, спускі, калдобны і тупікі.

— Не паверу. Я думала, што толькі ў мяне такія зігзэгі.

Яны зноў адхіліліся ад таго, пра што пачалі, але зноў і зноў вярталіся да таго часу, калі ішлі побач, калі бачыліся на рабоце, калі маглі сказаць адно другому хоць слова, хоць усміхнуцца. Дзіўна, але яны гаварылі пра мінулае, якое было больш як дзесяць гадоў назад, так, нібы гэта ўсё было ўчора, а пра тое, што адбылася з імі ўчора, год назад — не гаварылі ні слова, нібы яго, таго ўчора, і зусім не было. Яны гаварылі пра той час, калі іх нешта звязвала, калі іх лёсы-дарогі маглі перакрывавацца, і не гаварылі пра тое, калі кожны ішоў адзін, і гэты апошні час, які па колькасці быў у дзесяць разоў даўжэйшы, цяпер здаваўся ім зусім кароткі, нібы яго і зусім не было, нібы цяпер, нядаўна, яны і зусім не жылі, а жылі толькі тады, калі былі блізка, ведалі адно пра другога, і вось цяпер, калі яны зусім побач.

Што гэта і як гэта назваць?

Ждану раптам стукнула ў галаву гэтая думка. І ён нібы ачнуўся, вярнуўся з таго стану, у якім быў. Ён стаў углядацца ў вокны, каб вызначыць, дзе яны, бо дагэтуль ён нібы не заўважаў, дзе яны і што з імі. І так і не ўстанавіўшы, дзе яны, ён зноў вярнуўся да сваіх ранейшых думак і сказаў сам сабе: «Дзякуй табе, Свіцязь, што вярнула мяне ў мінулае, што вярнула ў маладосць. Інакш я ўжо ніколі туды не вярнуўся б. Адзін не вярнуўся б...»

І толькі калі яны прыехалі ў горад і Ждан праводзіў Шуру дадому, несучы на плячы свой лёгкі рукзак, а ў руцэ — яе сумку, яны трохі пацкавіліся тым, што ў іх цяпер. Ждан раскажаў ёй пра сябе, хоць яна, паўна, і сама ўсё ведала, а калі не ведала, то здагадалася, і зусім спакойна і абіякава прыняла тое, што раскажаў пра сябе Ждан. А раскажаў ён нямнога: як ажаніўся, нібы жартам, як жыў без усякай цікавасці з жонкай. Мо на бяду, а мо і на лепшае, у іх не было дзяцей. І вось цяпер, калі ён зноў сустрэў яе, Шуру... Яны спыніліся ля паўезда няціпалярховага дома.

— Можа зойдзеш да мяне? — спытала Шура. Яна не сказала, хто там у яе дома, а гэта многа значыла для яго. Ён трохі падумаў, а потым сказаў рашуча:

— Сёння позна. А вось... калі? У сераду, у востем вечара, я прыйду да цябе. Якая кватэра? Трыццаць тры? Добра. — Ён падаў ёй руку і сказаў на развітанне: — Дзякуй табе, дзякуй Свіцязі, што вярнула мяне ў маладосць. Да сустрэчы!

КАЛІ НЕКАЛЬКІ ГАДОУ назад гэты тэатр пачынаў сваю дзейнасць і яму далі назву Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі, у асяроддзі знаўцаў сцэнічнага мастацтва выказваліся розныя працоўны. Адно зводзіліся да таго, што і на складу актёрскай групы (выхаванцы аднаго курса інстытута, аб'яднання агульным светаадчуваннем і адзінай метадыкай выхавання артыстаў), і на рэпертуару («Разгром», «Хлопец з нашага горада», «Як гартавалася сталь», «Трыбунал», «А зоры тут ціхія...», «Птушкі нашай малодсці») — гэта будзе калектыў рэспубліканскага маштабу ў нечым бліжэй да маскоўскага «Современника» або да тэатра імя Ленінскага камсамола. Іншыя гаварылі, што ўмовы працы ў такім горадзе ўсё ж прымусяць калектыў выконваць абавязкі звычайнага гарадскога тэатра з вялікай колькасцю выязных спектакляў.

Бліжэй да ісціны аказаліся апошнія. Трупа праз нейкія тры гады страціла большасць маладых артыстаў, што прыехалі сюды адразу пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, пасхаў у далёкі заўральскі Курган галоўны рэжысёр Віктар Каралько, будынак тэатра капітальна перабудоўваецца. Выязныя, выязныя... І ўсё ж мы маем права спытаць:

Які ён сёння? Што характарызуе яго дзейнасць?

Трупа цяпер фарміруецца за кошт «акцёрскай біржы», шляхам штогадовага запрашэння «акцёрў-летуноў». Патуральна, розныя творчыя прыпынкі, школы, напяркі не могуць састыкавацца. І атрымліваецца безансамблевы актёрскі склад пэўных індывідуальнасцей, больш або менш здольных на сапраўдныя адкрыцці ў мастацтве.

Тэатр узначальвае вопытны актёр і рэжысёр Ф. Пуховіч. Ён усяляк стараецца выправіць становішча, імкнецца знайсці шляхі для вырашэння праблем. Вялікія надзеі ўскладаюцца на новае памяшканне, якое будзецца, праўда, маруднымі тэмпамі (шэсць гадоў!). Але ці не атрымаецца так, што памяшканне будзе, а сапраўднага творчага калектыўу — не?

Кожны вечар у 19.30 у гарадскім Доме культуры збіраюцца глядзцы на спектакль тэатра. Што іграецца сёння? Песа польскага драматурга Т. Кажушнікі — «Шыркун», або бюро добрых паслуг. Твор не вызначаецца высокімі мастацкімі вартасцямі і ўзяты да пастаноўкі, бадай, пераважна дзеля касы. Здавалася б, спектакль пра сучасную моладзь братняй краіны павінен захапляць і нашых глядачоў. Павінен... На жаль, гэтага не атрымалася.

Пачнем з мастацкага афармлення (мастак Т. Магілёўская). Наўмысна разлічанае на выязны варыянт, яно зведзена да мінімуму, пазабавлена ўсёкага мастацкага вобраза (маленькі чатырохкутнік, абцягнуты фіранкамі, якія змяняюцца ў залежнасці ад месца дзеяння — бюро добрых паслуг, кватэра Завальскай і г. д.).

Паказваючы некаторыя праблемы з жыцця студэнцкай моладзі, стваральнікі спектакля абмежаваліся толькі распрапоўкай камедыійных сітуацый. Рэжысёр Г. Песер усё гэта зрабіў самазай, усё зведзена да адкрытай, адназначнай ілюстрацыйнасці як у рэжысёрскім, так і ў актёрскім прытанні. Актёрам не стае непасрэдных, ітананій «юансёроўкі» ў раскрыві характараў герояў.

Таму такі манатонны, скаваны Мечыслаў Альхоўскі (артыст Д. Марозаў); павярхоўны і прамалінейны Мечыслаў Ольха (артыст М. Герасіменя); такая шыра «бесхрыбетная» Зуля (артыстка В. Міхайлічэнка); манатонная Ірэна Кавальска (артыстка Л. Крылова); збедненая пачуццямі і думкамі Вяслава (артыстка Г. Абрамава).

Спектакль маладзёжны, але пахвалы заслугоўвае ў ім якраз актрыса старэйшага пакалення В. Дзям'янова, якая выконвае ролю пані Завальскай. Сцэны, звязаныя з Завальскай, вылучаюцца яркасна, непрымусовасна, камедыійнас-

ню, што менавіта і адпавядае жанру гэтага твора. Актрыса стварае вобраз рытмічны, імклівы; іграе імпульсіўна (можа, няват у некаторых месцах залішне первева).

У той жа час зусім нявырашана музычнае афармленне. Актёры спяваюць дрэнна, то спазняюцца ўступіць у музычны рытм, то спяваюцца «дагнаць яго»...

«Что за прелесть эти сказки...» — гэтымі пушкінскімі словамі можна сказаць пра спектакль «Аб злых ігунах і чатырох смельчачках» па п'есе Ю. Праданава і Б. Брэва (рэжысёр Г. Каменская, мастак П. Іваноў). Дзесяць з самага пачатку расказваюць гісторыю злоснай Каралевы хлусні і ашуканства, яе Першага міністра і сумленных людзей, што змагаюцца з ім. Вядзе расказ Скамарох (артыст Ю. Ляпароў). Юныя глядзцы ўключаюцца ў прапанаваную тэатрам гульню, жыва рэагуюць на надзеі, сімпатызуюць адным персанажам, адмоўна

давер да сябе з боку тых, ад каго залежыць яго далейшы «шлях у гору».

Адным словам, п'еса дае магчымасць, як кажуць, нафантазіраваць самыя смельчакі актёрскія «прыстасаванні», каб найбольш эфектна паказаць здольнасці да гратэску і шаржыравання. Пачуццё меры, на жаль, у спектаклі губляецца, ён скочваецца да стракатага відовішча, дзе кожны выканаўца ролі робіць тое, што ён умее і як... хоць. У прыватнасці, вопытная актрыса Н. Калантур празмерна захапляецца некаторымі адкрыта «смелымі» рэлікімі, каб абмаляваць сваю донью Далорэс на мяккі карыкатуры.

Канечне, воля рэжысёра ўсё ж прымушае артыстаў прытрымлівацца таго, аб чым калектыў выканаўцаў дамаўляўся і чаго шукаў у часе рэпетыцый. Спектакль у лепшыя яго хвіліны глядзіцца як твор, скіраваны сваім нафасам на выкрыццё сапраўднага аблічча персана-

ЁСЦЬ У БАБРУЙСКУ ТЭАТР...

ставіцца да іншых. Яны вераць сцэне.

Хочанца адзначыць прафесіянальную ігру артыстка Ж. Зарэмба ў ролі Каралевы. У казаным свеце спектакля пераканаўча іграюць свае ролі М. Герасіменя (скалд), М. Сяпознік (муляр), Л. Крылова (Наста-карупаціца), М. Яркін (шавец). Гэта яны разгледваюць інтрыгі Першага міністра і Каралевы. Усе выканаўцы адчуваюць прыроду і жанр п'есы. Гэта бачыць з самага пачатку.

А вось іншая работа. Яна зусім адметная і па ідэяна-мастацкай накіраванасці, і па актёрскаму наўважэнню вобразаў, і прапанаваных драматургам І. Букаўчанам. «Сэрца Луджы» — назва п'есы славацкага аўтара. Сам ён вызначыў жанр наступным чынам: амерыканская буфанада. Рэжысура ў Бабруйску аддае перавагу трагікамійным ітананіям гэтай даволі горкай гісторыі. Тэатр таксама выкрывае заганы буржуазнай маралі, буржуазнага грамадства, толькі ў пастачовачным плане менш тых фарбаў, што прадугледжвае буфанада. А тэкст застаецца аўтарскі. Што ж мы бачым у рабоце рэжысёра Ф. Пуховіча (сцэнаграфія Л. Лешчанкі)?

Расстаноўка дзеючых сіл пераканаўча раскрывае супярэчнасці паміж персанажамі. Створана атмосфера прадчування небяспекі, што пагражае персанажам ад сутыкнення з бядой. Актёры працуюць заглыблена, імкнучыся даць псіхічна акрэслены малюнак кожнага характара. Як віртуозна і дакладна раскрывае характараў Луджы Ламбардзі Б. Баеў! Яго фізічна зломленая фігура ўсё ж выпраменьвае адухоўленасць і прыўзнятасць. Ён родам з Сіцыліі. Яго душа, увабраўшы фарбы гэтай краіны, яе свабодны дух, не можа скарыцца перад поравамі буржуазнага свету. Невырмімасць, духоўны пратэст і складоўны асноўнае «зерне» вобраза Луджы ў трактоўцы Б. Баева.

...У камеры смерці з'яўляюцца ўсё новыя і новыя персанажы. Адвакат Маклауд (артыст Ю. Краўчанка) імкнецца знайсці шляхі для выратвання свайго падарэчча. Ён іх знаходзіць. Паведамленне ў газетах аб тым, што Луджы згодзен прадаць сваё сэрца адной з кліш, завязвае далейшую інтрыгу.

Спачатку кожны персанаж дзейнічае па зададзенай драматычнай схеме, рухаецца па сваёй індывідуальнай арбіце. Алоўнік Мігчал (артыст Ул. Епіфанцаў), выконваючы свае службовыя функцыі, не забывае падслухоўваць і браць «забар». Маёр Джэймс Апельгейт (артыст Д. Марозаў), выконваючы загад генеральнага штаба, імкнецца любой цаной заваяваць

жаў, вартых сатырычнага выкрыцця. Толькі хочанца спытаць у тэатра: ці не траціць ён такой адвольнасцю ў сцэнічных наводзінах артыстаў тую мастакоўскую патрабавальнасць і прыныповасць, якая забяспечвае цэласнасць тэатральнага твора пасля дзесяці і ста паказаў перад шырокім глядачом? Мне здаецца, што пры ўсім вартасцях пастаноўкі п'есы «Сэрца Луджы», пры дадатных рысах рэжысуры і актёрскага тэмпераменту, такое пытанне мае пад сабой грунт. Клопат аб культуры кожнага паказу спектакля — гэта не штосьці выпадковае, а заканамернасць жыцця любога тэатра, вялікага або маленькага, сталічнага або правінцыяльнага. Кампрамісы творчага парадку я ў гэтым спектаклі ўбачыў. І хаця многае ў ім мне падабалася, гэтыя кампрамісы насцярожваюць. Зладжанасці ўсіх кампанентаў відовішча, аказваецца, няма.

У спектаклі «Беражыце белую птушку» па п'есе М. Мірашнічэнка моцна спалучаюцца такія сферы сцэнічнага паказу жыцця, як быт, рамантыка і публіцыстычны дыспут. Драматург, не ўскладняючы прамалінейнасці некаторых сваіх герояў, імкнецца паказаць, як фарміруецца малады чалавечы характар, не адмаўляючыся ў такім паказе ад дыдактыкі.

Тэатр (рэжысура Ф. Пуховіча) правільна зрабіў, калі зыходзіў ва ўсім з разумення прынцыпу станаўлення чалавечай асобы ў сутычках і канфіктах. Не статыка характарыстык, а развіццё пэўных якасцей персанажаў цікавіла рэжысура. Аднак чаму ж спектакль нас не хваляе? Чаму глядзцы застаюцца абіякавы да лёсу герояў? Чаму ў Брэсцкім тэатры імя Ленінскага камсамола Беларусі і ў Гомельскім абласным тэатры спектаклі па п'есе «Беражыце белую птушку» не пакаіаюць аўдыторыю ў спакоі, а тут раптам «халадок» у зале?

Наўдча бабруйскага варыянта трактоўкі перш-наперш у распылістым вобразе галоўнага героя — сакратара гаркома камсамола Ачрэя Колабава (У. Епіфанцаў). Аказваецца, ніякія рэжысёрскія знаходкі і намаганні не могуць выражаваць спектакль, калі выканаўца ідзе шляхам прыблізнага, пазабавленага магістральнага напрамку. Ды і актёрскага прыроды У. Епіфанцава, на нашу думку, дыяметральна процілеглая характараў Колабава. Гэта правільна і як у знешнім, так і ва ўнутраным абліччы сцэнічнага персанажа. Нават новае, сацыялістычнае разуменне гуманізму для Колабава — Епіфанцава паніжана абстрактнае. Успомнім сцэпу, калі Інга Дзянісава (І. Радзінская) узбуджана пы-

таецца: «Што будзе вызначаць ступень захопленасці справой?» Колабаў адказвае: «Сумленне». Пазней ён скажа: «Абуджанне сумленне». Так драматург нібы «цягне» актёра на псіхалагічны аналіз дзеянняў героя. На гэта ж накіравана і рэжысёрскае рашэнне, а У. Епіфанцаў абмяжоўваецца знешняй інфармацыяй аб тым, што сказаў яго герой, забываючыся на «чаму?»

Есць, праўда, у спектаклі актёрскія работы, якія радуюць глядачоў. Напрыклад, Д. Марозаў стварыў вобраз другога сакратара гаркома камсамола Яўгена Самарына па высокіх крытэрыях псіхалагічнага мастацтва. Самарын — кар'ерыст і прыстасаванец, але хавае гэта за высакароднасцю і прыныповасцю сваіх прамоў. Актёр «бярэ» вобраз не злёту, а фарміруе яго, даследуючы кожны матыў выказванняў і ўчынкаў гэтага тыпа.

Прыемнае ўражанне застаецца ад работы Л. Бархатавай у ролі Рэнаты Белкінай. Заслугоўваюць пахвалы В. Галец (Палітаў), М. Яркін (Пецька — матрос-выратавальнік), А. Парфяновіч (цыпкі-семінарыст). Гэтыя артысты дэманструюць умнене дакладна перадаваць са сцэны рысы характара жывых персанажаў, якія арганічна спрачаюцца, хваляюцца, перажываюць, дзейнічаюць.

У спектаклі «Беражыце белую птушку» яшчэ многае не ўсталявалася, не замацавалася. Крыўдна, што губляецца каштоўная думка Сяргея Палітава, які назваў сумленне «белай птушкай». Вось гэтая «белая птушка», вобразна кажучы, яшчэ толькі набліжаецца да сцэны бабруйскага тэатра.

Негатыўнае ўражанне пакідае і музычнае афармленне (аўтар кампазіцыі А. Смолін); у некаторых сцэнах яно не адпавядае зместу, зацягвае рытм.

Вось тут і варты зноў зварнуцца да таго, аб чым гаварылася ў пачатку гэтых нататак. Трупа збіраецца з артыстаў, якія, капечне, могуць знайсці агульную творчую мову, умацаваць ансамбль і ўвайсці ў агульнае рэчышча. Для гэтага рэжысуры трэба весці не толькі пастаноўваючы, а і педагогічна, выхаваючыю работу. Магчыма, яна вялася і на рэпетыцыйных «Птушкі...», бо ў асобных артыстаў адчуваецца свежае разуменне фізічных і псіхалагічных задач, якія вырашаюцца на сцэне. Ды нормы і графік выпуску прэм'ер у тэатры гарадскога маштабу не дазваляюць рэжысуры затрымлівацца на педагогіцы. Вось і вынік — напалову удача, напалову штосьці прыблізнае, ілюстрацыйнае, павярхоўнае.

Спектаклі, якія ідуць сёння на сцэне Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі, маюць права на увагу глядачоў. Але ў рэпертуары няма п'ес аб нашай рэалінасці, аб праблемах, звязаных з пытаннем вытворчасці п'ес на маральна-этычныя мэты Гэта значыць, што клопат пра «касу» і фінансавы план усё яшчэ перашкаджае калектыву перайсці да фарміравання свайго творчага аблічча. Пакуль што функцыі тэатра зводзяцца да «абслугоўвання» глядзца. А ёсць жа сілы і для выканання больш адказнай функцыі — выхоўваць людзей на сапраўды глыбокіх — па ідэяна-мастацкіх якасцях сцэнічных творах. Пяўжо трэба чакаць, пакуль набудуць памяшканне!

Мабыць, Беларускаму тэатральнаму аб'яднанню сумесна з Ураўненнем па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР варты больш сістэматычна дапамагаць тэатры ў Бабруйску. У прыватнасці, праглядаць і абмеркаваць імя — спектакляў і асобных рэжысёрскіх і актёрскіх работ — з удзелам вядучага майстроў сцэны рэспублікі, педагогаў вышэйшых навучальных устаноў, крытыкаў і тэатразнаўцаў, спецыялістаў у галіне сцэнічнага руху, культуры мовы. Гэта трэба рабіць, каб не даць тэатру спыніцца на сціпых поспехах, на частковых удачах. І не адкладаць такую лапаному на той час, калі трупа ў Бабруйску атрымае новае, сучаснае памяшканне. Тэатр абавязаны быць сучасным сёння і кожны вечар, калі ён запрашае на спектакль сучаснага глядзца.

Юрый СОХАР.

ЯК ЗМЯНІЦЬ АБЛІЧЧА?

Загрымываюцца... А ці лёгка гэта справа цяпер, калі сцэна вымагае мінімальнага сродкаў для актёрскага пераўвасаблення ў вобраз? І на дапамогу будучым артыстам, прафесіяналам і аматарам, прыходзяць падручнікі. Выда-

юцца яны не так часта, таму тэатралы ведаюць імяны ўсіх аўтараў такіх падручнікаў. Ведаюць яны і С. Школьнікава, які на працягу многіх гадоў быў галоўным грымёрам Рускага тэатра БССР імя М. Горькага і назваўся вядомым практычным вопыт. З ім ён і дзе-

ліцца на старонках кнігі «Асновы сцэнічнага грыву», якая выдадзена ў якасці вучэбнага дапаможніка выд. вествам «Вышэйшая школа» (1976 г.). Раней яна выходзіла пад назвай «Грывм». Новае выданне аўтар удзякладзіў і дапоўніў. Ад захавання гранічна нату-

ральнага выгляду і да скульптурна-рэльефных прыёмаў грывіравання твару — такі дыяпазон парад і метадычных распрацовак С. Школьнікава. Ён разглядае спецыфіку розных нацыянальных тэатраў у галіне грыву, дае гістарычныя звесткі, характарызуе сучасныя матэрыялы што выкарыстоўваюцца грывёрамі і артыстамі. Сутнасць яго даследвання можна сфармуляваць

так: артыст павінен і можа змяняць свай аблічча, як таго вымагае роля, не механічна, а з улікам псіхалагічнага стану, асаблівасці героя, зыходзячы з таго, што табе самому дала прырода.

Тыраж кнігі — дзесяць тысяч экзэмпляраў. Яна багата ілюстравана.

Беларускае тэатральнае мастацтва панесла цяжкую страту — 12 лютага на 67-м годзе жыцця памёр народны артыст БССР, член КПСС з 1952 года, Іван Браніслававіч Шаціла.

І. Б. Шаціла нарадзіўся 28 снежня 1910 года ў станцыйным пасёлку Талька Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці ў сям'і чыгуначніка. З п'ятнацігадовага ўзросту пачаў працоўную дзейнасць рознаробным на чыгушцы. У 1932 годзе пасля заканчэння Мінскай тэатральнай школы быў запрошаны ў трупы Першага Беларускага, цяпер акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, дзе працаваў 34 гады.

У 1961—1967 гадах І. Б. Шаціла працаваў у Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горькага.

І. Б. Шаціла быў акцёрам вялікага таленту, шырокага дыяпазону, высокага прафесіяналізму. Найбольш блізкімі яго таленту былі ролі сацыяльных герояў і героя-драматычных вобразаў: Рыгора («Партызаны» К. Крапівы), Міколы («Пагібель воўка» Э. Самуйлёнка), Янкі Купалы («Шчасце паэта» В. Віткі), Якава («Апошнія» М. Горькага), Сафонава («Рускія людзі» К. Сіманова), Вераса («Пялюць жаваранкі» К. Крапівы), Рыбакова («Крамлёўскія куранты» М. Пагодзіна), Платона Крэчата («Платон Крэчат» А. Карнейчука), Трэплева («Чайка» А. Чэхава), Аляксея («Аптымістычная трагедыя» У. Вішнеўскага), Давыдава («Узнятая цаліна» М. Шолахава) і многія іншыя, якія прынеслі заслужаную славу артысту. Сцэнічныя вобразы, створаныя І. Б. Шацілам, былі прасякнуты эмацыянальнасцю, грамадзянскім пафасам.

За вялікія заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва І. Б. Шацілу прысвоена званне народнага артыста БССР, ён узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і «Знак Пашаны», медалямі, граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Светлая памяць аб І. Б. Шаціле, акцёру, камунісце і грамадзяніне, пазаўсёды захаваецца ў памяці ўсіх, хто яго ведаў.

Міністэрства культуры БССР
Беларускае тэатральнае таварыства
Беларускі тэатр імя Янкі Купалы.

НАРОДНЫЯ універсітэты. Нараджэнне і развіццё гэтай масавай формы самаадукацыі на Беларусі сведчыць аб імкненні дзесяткаў тысяч людзей розных узростаў і прафесій, жыхароў гарадоў і вёсак нашай рэспублікі да больш ґрунтоўных ведаў у галінах эканомікі і палітыкі, філасофіі і эстэтыкі, культуры і мастацтва. Універсітэты культуры ўносяць значны ўклад у справу выхавання гарманічнага, усебакова развітага чалавека — нашага сучасніка.

Які ён сёння — народны універсітэт культуры?

З такім пытаннем карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» звярнуўся да старшыні Рэспубліканскага савета народных універсітэтаў культуры, першага намесніка міністра культуры БССР Аляксандра Іосіфавіча Ульяновіча.

— Характэрная рыса нашага савецкага ладу жыцця — далучэнне чалавека да багаццяў культуры і мастацтва.

У арсенале сродкаў, якія могуць эфектыўна ўздзейнічаць на светапогляд людзей, іх густы і культурныя запатрабаванні, значная роля належыць сёння народным універсітэтам культуры. Яны створаны на прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, у вышэйшых навучальных установах, тэхнікумах і вучылішчах рэспублікі, ва ўстановах культуры і мастацтва.

Людзей вабіць у гэтых грамадскіх навучальных установах іх агульнадаступнасць, тэматычная разнастайнасць і шырыня. Пастаянна расце аўтарытэт народных універсітэтаў, і аб гэтым сведчыць сістэматычнае павелічэнне кантынгенту слухачоў, а таксама пашырэнне іх сеткі. Цяпер у рэспубліцы працуе 237 універсітэтаў культуры і 89 іх філіялаў, дзе займаецца каля 50 тысяч чалавек. Трэба сказаць і пра такую тэндэнцыю: з кожным годам сярод слухачоў расце ўдзельная вага рабочых і калгаснікаў, моладзі.

— Які профіль універсітэтаў культуры?

— У нас працуюць універсітэты: музычных, літаратурных, літаратурна-музычных ведаў, — гэта, бадай, самыя распаўсюджаныя, тэатральнага і кінамастацтва, эстэтыкі, выяўленчага мастацтва (на вялікі жаль, пакуль што нешматлікія). Створаны і новыя універсітэты: для моладзі — сямейна-бытавыя і для культасветработнікаў.

— На колькі гадоў разлічаны універсітэцкі курс?

— Вучэбна-тэматычныя праграмы разлічаны, як правіла, на два-тры гады. Змест вучэбна-выхаваўчай работы ўзбагачае грамадска-палітычная тэматыка. У гэтым навучальным годзе, напрыклад, прадугледжана глыбокае вывучэнне даклада Леаніда Ільіча Брэжнева «Справаздача ЦК КПСС і чарговыя задачы партыі ў галіне ўнутранай і знешняй палітыкі», «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады» і іншыя важнейшыя матэрыялы XXV з'езда партыі.

Многія з універсітэтаў культуры праводзяць вялікую і плённую работу па эстэтычнаму выхаванню працоўных. Сярод іх — універсітэт культуры пры Пінскай музычнай школе.

За гады існавання яго скончыла 2.600 чалавек. Шматлікія слухачы палюбілі музыку, навучыліся кваліфікавана ацэньваць музычныя творы. У Пінскім універсітэце ёсць багатая фанатэка, у якой каля 1.000 запісаў, больш чым 120 набораў пласцінак з тэматычнымі лекцыямі-канцэртамі, гутаркамі аб музыцы і музыкантах. Тут вялікі выбар вучэбна-метадычнай літаратуры, тэхнічных сродкаў прапаганды. Частыя госці на занятках — артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі, музыказнаўцы, кампазітары, вядучыя музычныя калектывы рэспублікі.

Багаты вопыт работы назапашаны ў народных універсітэтах культуры пры Азерніцкім сельскім Доме культуры Слонімскага раёна, дзе займаюцца працаўнікі калгасаў «Прагрэс» і «Чырвоны партызан», пры Баранавіцкім гарадскім Доме культуры, Сenniцкай музычнай школе Мінскага раёна, Палацы культуры Мінскага трактарнага завода, Беларускам драматычным тэатры імя Якуба Коласа, Палацы культуры БелАЗа ў Жодзіне, Гарадзейскай музычнай школе Нясвіжскага раёна.

— Але ж, відаць, лекцыі і гутаркі — гэта яшчэ не ўсё?..

— Безумоўна. У лепшых універсітэтах шырока выкарыстоўваюцца

тадычныя дапаможнікі і абагульняючы вопыт перадавых народных універсітэтаў, займаюцца гэтай справай не сістэматычна.

Пакуль што мала практычнай дапамогі і з боку Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, філармоніі, кансерваторыі, творчых саюзаў, тэатраў. Мы цяпер ставім задачу: арганізаваць у кожнай вобласці, нават у кожным раёне галаўны універсітэт культуры, як метадычны цэнтр. Напрыклад, у Гродна на базе абласнога драматычнага тэатра дзейнічае універсітэт тэатральных ведаў, пры гарадскім Доме культуры — музычных і гэтак далей...

— Аляксандр Іосіфавіч, слухача-

ЯКІ ЁН, НАРОДНЫ УНІВЕРСІТЭТ?

актыўныя формы і разнастайныя метады правядзення заняткаў. Напрыклад, семінары і творчыя канферэнцыі, калектывныя наведванні тэатраў, музеяў, выставак, сустрэчы з майстрамі мастацтваў, падрыхтоўка рэфератаў і арганізацыя работы мастацкіх студый. Такія формы заняткаў вучаць фармуляваць і абгрунтаваць сваё меркаванне аб творы, даваць самастойную ацэнку той ці іншай з'яве мастацтва...

— Ну, а там, дзе няма ні прафесіянальных тэатраў, ні выставачных залаў?

— Так, гэта нявырашанае пытанне... Пакуль што арганізацыя вучэбнага працэсу ў сельскай мясцовасці не адпавядае сучасным запатрабаванням, якія прад'яўляюцца народным універсітэтам сёння. Мы рабілі рэйд-агляд па раёнах. І тое, што ў некаторых месцах убачылі, нас вельмі засмуціла. Здаралася, што людзі прыходзілі на заняткі, а яны пераносіліся на іншы дзень. Ці, напрыклад, на гэтым тыдні лекцыя праводзілася ў чырвоным кутку, на наступным — у Доме культуры, потым — яшчэ дзе-небудзь... Адсюль і бессістэмнасць у рабоце, і праблема замацавання пастаяннага складу слухачоў.

— Вельмі вузкае месца — вучэбныя праграмы для універсітэтаў культуры. Яны распрацаваны шмат гадоў назад і, безумоўна, састарэлі. Што вы можаце сказаць па гэтым пытанню?

— Мы даём права на месцах працягваюць у такой справе ініцыятыву. Ды бяды, што сям-там падыходзяць да складання вучэбных праграм не сур'эзна, прапануюць, як кажуць, тое, што ёсць пад рукой. Можна сустрэць яшчэ праграмы, якія замяняюцца абанементамі, што ўключаюць проста набор асобных тэм. У некаторых месцах, бывае, наогул называюць народным універсітэтам дзеля справаздачы звычайны гурток ці ад выпадку да выпадку прачытаныя лекцыі...

— А хто канкрэтна абавязаны займацца распрацоўкай метадычных дапаможнікаў?

— Павінен сказаць, што з іх выпускам у нас яшчэ не ўсё добра, бо Рэспубліканскі метадычны кабінет і Дзяржаўная бібліятэка БССР імя Леніна, якія абавязаны складаць ме-

мі універсітэта з'яўляюцца людзі з рознай ступенню адукацыі...

— І ў гэтым ёсць свая праблема. На жаль, не ўсюды і не заўсёды яшчэ вывучаецца аўдыторыя. Адны і тыя ж лекцыі слухаюць людзі і з вышэйшай адукацыяй, і са спецыяльнай сярэдняй, і школьнікі. У гэтым адна з прычын адсёва слухачоў у некаторых універсітэтах культуры.

— Відаць, галоўнае — гэта ўсё ж такі ўзровень падрыхтоўкі лектараў?

— На жаль, бывае, што перад слухачамі ў нас выступаюць слаба даведчаныя людзі. Праблема падрыхтоўкі кваліфікаваных лектараў пакуль што стаіць вельмі востра. Не заўсёды ў глыбінку завітае, напрыклад, музыказнаўца ці мастак са сталіцы. Тут трэба арыентавацца на свае мясцовыя кадры. Але падыходзіць да гэтай справы трэба вельмі сур'эзна. У нас практыкуюцца семінары актыўна ўніверсітэтаў па актуальных праблемах развіцця і ўдасканалення іх дзейнасці. Але ж гэтага недастаткова. Нядаўна ўпраўленнем культуры аблвыканкомаў і Мінгарвыканкома, аддзелам культуры рай- і гарвыканкомаў было прапанавана арганізаваць разам з таварыствам «Веды» сістэматычную вучобу рэктараў, лектараў і іншага актыўна ўніверсітэтаў. Ставіцца задача павышэння актыўнасці грамадскіх саветаў, якія існуюць пры кожным універсітэце.

— Апошняе пытанне, Аляксандр Іосіфавіч: як будзе ў нас пашырацца сетка народных універсітэтаў культуры?

— Пытанне гэта не простае. Трэба ўлічваць наяўнасць кваліфікаваных выкладчыкаў, кантынгент будучых слухачоў... Наогул, нераўнамернасць сеткі універсітэтаў — факт, які патрабуе асаблівай увагі. У Магілёўскай вобласці ў гэтым годзе працуюць 27 універсітэтаў і 29 філіялаў, у Віцебскай адпаведна 52 і 7, у Брэсцкай — 19 і 35, а ў Мінску ўсяго 16 універсітэтаў.

У мінулым навучальным годзе ў Брэсцкай вобласці быў створаны толькі адзін новы універсітэт, у Віцебскай — ніводнага, а ў Магілёўскай наогул іх стала меней. У перспектывным плане на наступныя гады мы звяртаем асаблівую ўвагу на стварэнне новых універсітэтаў і іх філіялаў у сельскай мясцовасці.

СВЯТЛО І ЦЕНІ АДНАГО ПРАГЛЯДУ

выкананні М. Стрыжова. Малады аматар сцэны здолеў спалучыць знешнюю стрыманасць з багатай унутранай насычанасцю ролі, выявіў складаны псіхалагічны стан свайго героя ў розных жыццёвых сітуацыях. Добрых слоў заслугоўвае ігра Э. Максімавай у ролі Анісіі. Жанчына супярэчлівага лёсу паказана выканаўцай у дынаміцы развіцця вобраза, хача, часам роля падаецца занадта прамалінейна ў псіхалагічным плане. Анісія ў некаторых сценах вельмі ўжо адкрыта дэманструе жорсткасць герані, імкнучыся засяродзіць увагу на сабе без уліку партнёраў. У цэлым жа спектакль «Улада цемры» вытрыманы ў адзіным псіхалагічным ключы, у ім добра зарэкамэндавала сябе моладзь.

Дарэчы, шырокае прыцягненне моладзі да ўдзелу ў драматычных спектаклях — важная прыкмета ў творчасці аматарскіх тэатраў Брэсцчыны. Юнакі і дзяўчаты складаюць асноўнае ядро калектыву Баранавіцкага гарадскога Дома культуры, які ажыццявіў пастановку «Несцеркі» В. Вольскага, Пінскага народнага тэатра, які паказаў спектакль «Дзеці Ванюшына» С. Найдзёнава. Асаблівай увагі ў гэтым сэнсе заслугоўвае работа маладзёжлага драматычнага калектыву з Пінска. Яго кіраўнік Ю. Агеевіч згуртаваў вакол сябе групу маладых аматараў тэатральнага мастацтва. Пінчане на фестывалі выступілі з цікавым, арыгінальным спектаклем «Дзючынка і красавік» Т. Ян. Вялікая ўвага да пластыкі і рытму, музычнага афармлення надае ўсяму сцэнічнаму паказу дынамічнасць у сучасным яе разуменні. І калі б рэжысёр, канцэнтруючы ўвагу гледача на

дынаміцы руху, не забываўся, часам, на моўную выразнасць і індывідуалізацыю вобразаў, удача пінскай моладзі была б увогуле бляспрэчнай.

Пошукам новых форм адзначана таксама выступленне народнага тэатра брэсцкіх чыгуначнікаў. Сцэнічная кампазіцыя паводле паэмы А. Твардоўскага «Васіль Цёркін» вылучаецца экспрэсіўнасцю, эмацыянальнай напружанасцю дзеяння. У гэтым вялікая заслуга выканаўцы ролі галоўнага героя У. Суцько (ён жа рэжысёр пастановкі). Самадзейны артыст літаральна вядзе за сабой партнёраў, запальвае іх верай у рэальнасць падзей і фактаў. Суравая праўда ваіны раскрываецца ў гэтым спектаклі праз прызму пастычных уяўленняў аўтара, узабагачаных сродкамі тэатра, і ўспрымаецца таму з асаблівым хваляваннем. Рэжысёр унёс у пастановку подых сучаснасці, імкнучыся спалучыць жывое слова паэты з канкрэтнымі вобразамі — характарамі. Не ўсё яшчэ ўдаецца яму, але сам факт пошуку выклікае радасць і дае падставы спадзявання на далейшы творчы рост тэатральнага калектыву чыгуначнікаў.

Народны тэатр Пінскага Дома культуры вядомы сваёй стабільнасцю, патрабавальнасцю да рэпертуару. На гэты раз ён паказаў спектакль «Дзеці Ванюшына» С. Найдзёнава. Гэтая работа рэжысёра І. Сакольскага — цікавая спроба раскрыць сацыяльную сутнасць канфлікту п'есы, наказаць працэс разбурэння маральных прынцыпаў маладых людзей, якія сутыкнуліся з хлуслівым свегам навакольнай рэчаіснасці. Я сказаў — спроба — не выпадкова. Справа ў тым, што пастановшчыку не ў поўнай меры ўдало-

ся рэалізаваць сваю задуму ў сцэнічным выяўленні. Карыстаючыся традыцыйнымі прыёмамі псіхалагічнай драмы, аргыстаматары не заўсёды даносяць дынаміку развіцця характараў. Асабліва гэта датычыць выканаўцаў роляў Канстанціна (Н. Муляр) і Аляксея (А. Фуртыга). Ключавая сцена размовы Аляксея з бацькам, да прыкладу, рытмічна запаволена, у ёй не адчуваецца драматызму сітуацыі, калі вырашаецца лёс і будучае маладога чалавека, калі, Ванюшынін бацька пачынае разумець сутнасць сваіх узаемаадносін з сынам.

У пачатку сваіх нататак паводле тэатральнага паказу ў Брэсцкай вобласці я сказаў пра тэматычную і жанравую разнастайнасць рэпертуару. І ўсё ж нельга не адзначыць, што сучаснасць і яе праблемы не знайшлі належнага адлюстравання ў дзейнасці аматараў тэатра. Напрок гэты перш за ўсё адрасуецца абласным дамам народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці. Кіраўніцтва рэпертуарнай палітыкай не стала яшчэ важнай задачай іх метадычнай работы. Зусім, напрыклад, недаравальным лічу факт паказу на фестывалі пружанскім калектывам слабай у ідэйна-мастацкіх адносінах п'есы «Фабрыкант» М. Заруднага. Самадзейнасць трэба выхоўваць на

лепшых узорах драматургіі, адыход ад гэтага правіла прыводзіць да зніжэння награвальнасці, адмоўна ўплывае на выхаваўчую работу ў самым шырокім плане.

Яшчэ адна выснова з прагляду дасягненняў аматараў тэатра Брэсцчыны — заняпад сельскай тэатральнай самадзейнасці. У апошні час прыкметна павялічыўся разрыв паміж мастацкім узроўнем калектываў горада і вёскі. Сельскія дамы культуры па сутнасці адмовіліся ад тэатральнага жанру як занадта грубасткага і працаёмкага, ігнаруючы тым самым сацыяльнае і выхаваўчае яго ролю.

Адным з важных пунктаў у палажэнні па правядзенню фестывалю з'яўляецца пункт аб стварэнні новых калектываў. У Брэсцкай вобласці ў гэтым сэнсе ёсць пэўныя здабыткі. Мы ўбачылі два новыя калектывы (баваўняна-папярозага камбіната з Баранавіч і пінскага маладзёжлага), якія за адносна кароткі час дабіліся значных творчых поспехаў, падавалі навізной і свежасцю сцэнічных фарбаў. На жаль, у самім жа абласным цэнтры такіх зрухаў мала, асабліва на фоне бурнага развіцця харавых і танцавальных калектываў.

А. ЛАБОВІЧ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

Разнастайнасць тэматыкі і жанраў — характэрная асаблівасць рэпертуарнай афішы тэатральнага калектываў Брэсцкай вобласці на III-м туры фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці. Разам з рускай і беларускай класікай у ёй значыліся творы пра сучаснасць, драма і камедыя суседнічалі са сцэнічнай кампазіцыяй. Гэта сведчыць пра шырыню творчай зацікаўленасці і пошук новых форм і сродкаў выразнасці.

Драматычны калектыв Баранавіцкага баваўняна-папярозага камбіната праявіў несумненную смеласць, нават рызыку, калі ўзяў для пастановкі п'есу Л. М. Талстога «Улада цемры» (рэжысёр В. Сакалоў). Складаныя, драматычныя характары, вострыя канфлікты патрабавалі ад выканаўцаў не толькі пранікнення ў сацыяльны сэнс п'есы, але і высокага майстэрства. Працяглая, удумлівая праца над спектаклем дала свой плён. На суд гледача і журы была вынесена пастановка, у якой талстоўскае разуменне добра і зла, праблема камаўдасканалення чалавека ў працэсе яго сутыкнення з жорсткасцю і блытнасцю жыццёвых умоў раскрыты праўдзіва, пераканаўча, выразна.

Безумоўнай удачай спектакля з'яўляецца вобраз Мікіты ў

ШТО РАДУЕ, ШТО ЗАСМУЧАЕ...

За апошнія гады і асабліва ў часе Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці на Брэсцчыне прыкметна вырасла цікавасць да музычна-аркестравага жанру. Створаны новыя аркестры народных інструментаў у Пружанскім раённым Доме культуры, Пінскім і Брэсцкім гарадскіх дамах культуры, самабытны, цікавы аркестр народных інструментаў у калгасе «Расія» Івацэвіцкага раёна і г. д.

Цяпер канкрэтна аб калектывах, якія нам давалася паслухаць у Брэсце.

На жаль, вельмі слаба паказалі сябе на аглядзе III тура вакальна-інструментальны ансамблі. Выступленні іх былі на ўзмоўна гучнасці. Песні выконваліся аднастайна, нецікава, часам фальшыва, музы-

чныя нюансы амаль зусім адсутнічалі, жадала лепшага дыкцыя спевакоў і, самае галоўнае, вакальна-інструментальны ансамблі не паказалі свайго творчага аблічча, каліравалі выкананне твораў папулярнымі прафесіянальнымі ансамблямі.

Высокае выканаўчае майстэрства, выразнасць і тонкую нюансіроўку прадэманстравалі квартэт народных інструментаў пад кіраўніцтвам Уладзіміра Шастова. Добра выступілі і саліст-інструменталіст балалаечнік Сяргей Рэгель пад цікавым акампаніентам гітарыста Уладзіміра Антоненкі. Своеасабліва, арыгінальна сыграў «Букет народных мелодый» фальклорна-этнографічны ансамбль музычных інструментаў вёскі Лядзец.

У многіх гарадах і вёсках, дзе духавыя аркестры пачалі

было — здаваць свае пазіцыі эстрадным і вакальна-інструментальным ансамблям, людзі адчулі зноў цікавасць да духавой музыкі. Гэта пацвердзілі і духавыя аркестры Брэсцкай вобласці, якія выступалі на аглядзе.

Духавы аркестр Івацэвіцкага раёна Дома культуры (кіраўнік А. Юркевіч) паказаў цікавую канцэртную праграму, складзеную з твораў аб У. І. Леніне, Радзіме. Ён мае ўстойлівы аркестравы лад (што даволі складана для духавога калектыву), выканаўчую культуру.

Народны духавы аркестр Брэсцкага электрамеханічнага завода (кіраўнік Б. Гурвіч) прадставіў складаную праграму з твораў Д. Расіні, Г. Вагнера, Ю. Семіянікі і іншых аўтараў. У калектыве шмат во-

пытных, у гадах музыкантаў. Хоцца пажадаць кіраўніку, каб ён падумаў і аб дастойнай змене, стварыўшы дадатковы маладзёжны склад аркестра.

Удзельнічаў у аглядзе духавы аркестр Ганцавіцкага раёна Дома культуры (кіраўнік В. Задзірковіч). Нягледзячы на некаторыя недахопы ў выканаўчым майстэрстве, усе аркестранты стараліся акуратна выконваць свае партыі, музіцыраваць і дакладна іграць па руцэ дырыжора. У аркестры побач з дарослымі музыкантамі шмат школьнікаў. Добрай традыцыяй тут стала сістэматычна і рэгулярна вучыць больш здольных дзяцей ігры на розных музычных інструментах і адпраўляць іх выхаванцамі ў ваенныя аркестры. Некаторыя з іх, закончыўшы тэрміновую службу ў арміі, сталі прафесіяналамі — музыкантамі.

Духавы аркестр калгаса «Шлях да камунізму» Столінскага раёна (кіраўнік В. Цярлецкі), нягледзячы на невялікі склад музыкантаў — усяго 15 чалавек, парадваў сваёй добрай выканаўчай культурай і арыгінальнасцю эстраднага выступлення. Больш бы такіх калгасных калектываў!

Але было б няправільна супакойвацца на дасягнутым. На жаль, даводзіцца яшчэ сустракацца з такім меркаваннем, што духавыя аркестры сёння «саста-

пытных, у гадах музыкантаў. Хоцца пажадаць кіраўніку, каб ён падумаў і аб дастойнай змене, стварыўшы дадатковы маладзёжны склад аркестра. Удзельнічаў у аглядзе духавы аркестр Ганцавіцкага раёна Дома культуры (кіраўнік В. Задзірковіч). Нягледзячы на некаторыя недахопы ў выканаўчым майстэрстве, усе аркестранты стараліся акуратна выконваць свае партыі, музіцыраваць і дакладна іграць па руцэ дырыжора. У аркестры побач з дарослымі музыкантамі шмат школьнікаў. Добрай традыцыяй тут стала сістэматычна і рэгулярна вучыць больш здольных дзяцей ігры на розных музычных інструментах і адпраўляць іх выхаванцамі ў ваенныя аркестры. Некаторыя з іх, закончыўшы тэрміновую службу ў арміі, сталі прафесіяналамі — музыкантамі.

Вялікая, сур'езная праблема заключаецца ў адсутнасці кадраў кіраўнікоў аркестраў — іх рэзервы вельмі мала.

Упраўленнем культуры гарадоў і абласцей неабходна аналізіць магчымасці прызначыць стабільную аплату працы кіраўнікоў духавых аркестраў. На маю думку, трэба значна павялічыць набор школьнікаў на духавыя аддзяленні, прадаставіць ім шэраг ільгот, улічваючы складаную спецыфіку духавой музыкі.

Толькі пасля гэтага мы зможам узняць узровень нашых духавых аркестраў, зрабіць гэты жанр масавым.

Б. ПЯНЧУК,
народны артыст БССР.

ЯГО ГАРТАВАЛІ НАВАЛЬНІЦЫ

Да 75-годдзя з дня нараджэння Рыгора МУРАШКІ

Памяць учэпіста трымае многае з таго, што адбывалася ў канцы дваццатых — пачатку трыццатых гадоў. Так, рэдакцыя часопіса «Маладняк» мела ўсяго адну штатную адзінку — рэдактара, таму даводзілася сім-таму супрацоўнічаць, як цяпер гавораць, на грамадскіх пачатках. У красавіку 1927 года сваю чаргу адбываў у «Маладняку» я — як член маладнякоўскай арганізацыі. Рэдактарам тады быў Рыгор Мурашка.

Ён аднойчы падаў мне карэктурны адбітак трэцяга нумара, у якім былі пералічаны ўсе маладнякоўцы. Калі дагэтуль у арганізацыі было 500 літаратараў, дык цяпер засталася ўсяго 50.

— Вось гэтым звані, пішы лісты, запрашай супрацоўнічаць. Як бачыш, нас

засталося не так многа, — сказаў Рыгор Данілавіч.

Такі «адсеў» быў зроблены камісіяй з пяці чалавек, спіс зацвердзілі і падпісалі Міхась Чарот і Васіль Станішэвіч.

Пачынала змярканца. Уключылі святло. У вочы кінуліся паспелыя пальцы, хваравіты твар, абкручаныя цёплым шарсцяным шалікам шыя Р. Мурашкі. Цёмнакаштанавае пясма валасоў звісла на потны лоб.

— Вам нездаровіцца, Рыгор Данілавіч? — спытаў я.

— Нездаровіцца мне ўжо восьмы год, — спакойна, з усмешкай адказаў рэдактар.

За некалькі дзён сумеснай працы я даведаўся, як Р. Мурашка даводзілася пачаваць пад бярэмам яловых лапак у халодную дажджлівую ноч у лесе, як прышлось акупіцца ў халодную ваду Случы, калі прабіраўся праз варожыя засады ў часы беларускай акупацыі. Неаднойчы бачыў ён смерць сяброў, галадаў.

— Пра вялікае гора нашага народа, пра мужнасць у барацьбе нашых людзей з акупантамі хочацца расказаць у сваіх творах. Прабаваў пісаць вершы, — гаварыў Рыгор Данілавіч, — але пераканаўся, што я ў гэтым жанры не мастак...

Увогуле ж ён быў чалавекам не гаваркім. Сустрэкаў я яго пасля неаднойчы на пісьменніцкіх сходах, у камандзіроў-

ках, а то і проста на вуліцы. Ведаў, што ён настойліва працуе дома, выконвае нялёгка партыйныя і грамадскія напружкі, што хварэе дзіця і жонка. Аднак школы ён не скардзіўся.

У пачатку студзеня 1931-га ў Маскве праходзіў Тыздзень Савецкай Беларусі. Я тады якраз знаходзіўся ў сталіцы ў камандзіроўцы і спаткаў там Р. Мурашку. Ён запрасіў мяне ў гасцініцу «Мая», кіраўнікам Тыздня адрэкамэндаваў мяне як прадстаўніка ад БелАПП, раздаваў запрашалны білет на сесію ЦВК СССР.

Запомніўся мне вечар, праведзены з Рыгорам Данілавічам у гасцініцы. Мы падбіралі матэрыял для чыткі на літаратурных вечарах. Мяне крыху здзівіла, што ён нічога не браў новага, а спыніўся на ўрыўку з апавядання «Стрэл начны ў лесе». Пры гэтым зазначыў, што гэты твор для яго самы дарагі. Тады ж мой старэйшы таварыш расказаў пра смерць брата-пагранічніка.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны я даведаўся, што Рыгор Данілавіч быў падпольшчыкам у Мінску і Лагойскім раёне. Загартаваны нялёгкім жыццём, камуніст, патрыёт, пісьменнік, ён заўсёды быў на самых адважных участках барацьбы за шчасце і свабоду Радзімы і загінуў у гэтай сутычцы з ворагам.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Напярэдадні X з'езда мастакоў рэспублікі нашы карэспандэнты звярнуліся да шэрагу мастакоў з просьбай расказаць аб творчых здабытках, з якімі яны прыйшлі да з'езда, аб тым, над чым працуюць зараз, якія творы рыхтуюць да 60-годдзя Савецкай улады.

І. ПУШКОУ,
старшыня Гродзенскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР:

— У апошнія гады на Гродзеншчыне вырас вялікі атрад таленавітай моладзі. Толькі ў 1975 годзе мы прынялі ў свае рады такіх мастакоў, як В. Шчарбакоў, У. Церабун, В. Галубкіна, А. Федаркоў, Л. Трубяцкая. На рэспубліканскіх выс-

таўках глядачам сталі вядомыя імяны А. Гаршкавоза, Г. Мазурава і інш.

У мінулым годзе наш маляды скульптар У. Церабун стаў лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі (за мемарыяльны комплекс у вёсцы Дальва).

Вялікая група мастакоў, якая працуе на шклозаводзе «Нёман», атрымала сярэбраныя і бронзавыя медалі ВДНГ СССР.

Прыліў маладых сіл ажывіў дзейнасць арганізацыі ў цэлым. Мы наладжваем шмат выставак — у сваёй выставачнай зале, а таксама ў клубах і кінатэатрах — своеасаблівых справаздач мастакоў. Гэтыя выстаўкі часта возім па раёнах і калгасах, знаёмім з імі сотні глядачоў. Мастакі вобласці многа займаюцца эстэтычным выхаваннем глядачоў, яны самі выступаюць у ролі мастацтвазнаўцаў і папуля-

рызатараў выяўленчага мастацтва.

Шмат мы выконваем афарміцельскіх работ. Як вядома, наш тэатральна-мастацкі інстытут пакуль не выпускае мастакоў-афарміцеляў. Вось і даводзіцца займацца гэтай справай жывапісцам, графікам, скульптарам.

Вялікія нашы творчыя планы. Зараз мастакі Гродзеншчыны заняты падрыхтоўкай да выстаўкі, прысвечанай 60-годдзю Савецкай улады. А ў будучым, 1978 годзе, спадзяецца 850 гадоў гораду Гродна. Гэтую падзею мы таксама павінны адзначыць як належыць.

Я асабіста рыхтую серыю пейзажаў на тэму «Край Прынёманскі» — аб пераўтворанай зямлі Гродзеншчыны. Ведаю, што і іншыя мастакі Гродна рыхтуюцца да слаўнага юбілею. Графічныя лісты аб Вялікай Айчынай

вайне стварае А. Захараў, В. Савіцкі піша карціну «Адноўленая зямля», У. Церабун працуе над скульптурнай кампазіцыяй «Сцяганосцы», вобразы нашых сучаснікаў ствараюць А. Гаршкавоз, Г. Мазураў, К. Пятроў, В. Шчарбакоў. Скульптар А. Салатыцкі разам з архітэктарам У. Буда-кімавым заканчвае работу над мемарыяльным знакам у гонар грамадзян, расстраляных гітлераўцамі ля вёскі Навумавічы. Складэстым камсамольцам - падпольшчыкам прысвечаны мемарыяльны знак, над якім працуюць В. Даныякоў і В. Пятраеў.

Мастакі Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра таксама рыхтуюцца дастойна сустрэць 60-годдзе Савецкай улады. Галоўны мастак тэатра М. Якунін рыхтуе афармленне да спектакля «Камуністы» па п'есе Яўгена Гарбачова.

В. ШАРАНГОВІЧ,
загадчык кафедры БДТМІ, дацэнт:

— Напярэдадні з'езда мастакоў Беларусі ўсе мы не толькі падводзім вынікі нашых здабыткаў, але шчыра ўглядаемся ў будучыню нашага мастацтва. Сёлетні год — год выдатнага свята ў жыцці нашай краіны — 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Мастакі ў адным страі з

усім савецкім народам рыхтуюцца адзначыць гэтую хвалявую дату.

Наша мастацтва зрабіла вялікі крок наперад, але нам патрэбна прыкладзі шмат намаганняў для дасягнення новых вышынь, каб дастойна расказаць аб сваёй Радзіме, аб яе гісторыі — гісторыі жыцця і змагання.

Што датычыць асабіста мяне, то, акрамя зробленых раней станковых лістоў з серыі «Блакада», аформленых кніжак, увесь апошні час працаваў над цыклам ілюстрацый да паэмы Я. Ку-

палы. Выканана больш чым дваццаць каляровых літаграфій. Кніга знаходзіцца ў вытворчасці.

І хаця цыкл як быццам закончаны, работа над паэзіяй Я. Купалы працягваецца. Хочацца зрабіць афармленне асобнага выдання паэмы «Адвечная песня», якая ўразіла мяне яшчэ ў юнацтве, але не ўвайшла, на вялікі жаль, у зборнік. Распацаў работу над серыяй ілюстрацый да кнігі А. Бялевіча аб Хатыні, у бліжэйшы час думаю закончыць некалькі станковых лістоў аб сваім

родным Нарачанскім краі.

Выклікаюць радасць і задавальненне творчыя работы былых выпускнікоў нашага графічнага аддзялення В. Савіча, М. Селещчука, А. Лапіцкай, М. Купавы. На іх мы ўскладаем вялікія надзеі, яны — будучыня нашай беларускай графікі.

Пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» адкрывае шырокія магчымасці і перспектывы перад нашымі выпускнікамі і да многага абавязвае нас, выкладчыкаў.

Г. ВАШЧАНКА,
загадчык кафедры БДТМІ:

— Мяне як выкладчыка і як мастака-дакументаліста хваляюць пытанні станаўлення і развіцця манументальнага мастацтва. У Беларусі гэта мастацтва зусім маладое, тым не менш у апошнія гады аб манументалістах рэспублікі загаварылі на поўны голас. Можна з упэўненасцю сказаць, што нарадзілася беларуская школа ману-

менталістаў. Беларускае манументальнае мастацтва вызначаецца сваёй тэматыкай, сваім адметным падыходам да выкарыстання выяўленчых сродкаў. Калі, скажам, мастакі рэспублікі Прыбалтыкі імкнуцца да абвостранай дэкаратывнасці, дык нашы мастакі часцей звяртаюцца да тэматычных вітражоў, табеленаў, панно, вырашаных у класічных традыцыях.

Варта адзначыць, напрыклад, мазаіку А. Кішчанкі на Юбілейнай плошчы ў Мінску, роспіс З. Літвінавай і С. Катковай у кінатэатры «Вільнюс», вітражы В. Позняка ў

Рускім драматычным тэатры, роспіс Ю. Багушэвіча для Палаца культуры тарфянікаў, падглазураваны роспіс Я. Кузняцова — для санаторыя «Аксакаўшчына». Усе гэтыя аўтары ўнеслі свой адметны ўклад у новае мастацтва.

Я асабіста ў мінулым годзе атрымаў сярэбраны медаль імя Грэкава за «Балладу пра мужнасць». Залатога медала ВДНГ СССР удастоеныя работы «Маё Палессе» і «Матчыны крыж». Нядаўна закончыў нацены роспіс для Дома настаўніка ў Мінску, над якім працаваў некалькі га-

доў. Збіраў іканаграфічны і гістарычны матэрыял. Гэты матэрыял сгартэбўёся для таго, каб увасобіць вобразы беларускіх асветнікаў Г. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага, С. Полацкага, а таксама М. Багдановіча, Цёткі, Я. Купалы, Я. Коласа, П. Клімука.

Роспіс памерам 26x3,5 метра, выкананы ў тэхніцы энкаустыкі. Да выстаўкі, прысвечанай 60-годдзю Савецкай улады, рыхтую жывапісны твор аб нашай моладзі. Але пакуль што гаварыць пра яго яшчэ рана.

Г. ШУТАУ,
старшыня Віцебскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР:

— Віцебская — адна з буйных абласных арганізацый. І калі можна так сказаць, самая «акварэльная». Такія мастакі, як В. Ральцэвіч, Ф. Гумен, Л. Воранава, В. Лук'янаў, муж і жонка Напрэенкі — пастаянныя ўдзельнікі Усесаюзных і рэспубліканскіх выставак акварэлі.

Мы часта ездзім у творчыя камандзіроўкі па рэспубліцы

і па краіне і, натуральна, прывозім адтуль мноства замалёвак, эцюдаў, накідаў. За тры гады мастакі вобласці пабывалі ў дзесяці паездках. Я асабіста з групай мастакоў-акварэлістаў працаваў на Кольскім паўвостраве, у Башкірыі, Прыбалтыцы. У 1975 годзе ездзіў па Віцебшчыне. Толькі нядаўна вярнуўся з Масквы, дзе пісаў эцюды староў і новай Масквы. Зараз заканчваю работу над серыяй — акварэляў, прысвечаных Віцебшчыне. Хачу іх паказаць на выстаўцы «60 год Савецкай улады».

Рыхтуемца мы таксама да

рэспубліканскай выстаўкі акварэлі.

Калі гаварыць аб чыста творчых нашых праблемах, то трэба прызнаць, што мы нібы баімся складаных тэм. Шмат пішам пра сучаснікаў і сучаснасць — і пра БМ, і пра новабудуёлі рэспублікі, але часцей за ўсё гэта рэпартажы. А глыбокага асэнсавання праблем сучаснасці нам яшчэ бракуе. Есць у нас і іншыя, можа, і не цалкам творчыя, але так або інакш звязаныя з творчасцю, праблемы. Хочацца кінудь папрок Саюзу мастакоў БССР, які мала ўдзяляе ўвагі абласным арганізацыям. Возьмем хаця б

выданні пра мастакоў, выяўленчую прадукцыю. Нават у такіх зборніках, як «Беларуская графіка», «Жывапіс і графіка», вы не знайдзеце ні аднаго прозвішча мастака з вобласці. Да нас рэдка прыязджаюць сталічныя мастацтвазнаўцы, няма ў нас і сваіх спецыялістаў. Варымся, што называецца, у сваім соку. А чыста мастакоўскіх, творчых нявырашаных пытанняў таксама яшчэ шмат. У апошні час мы асвойваем новы для нас від — манументальнае мастацтва. Хацелася б абмеркаваць усе гэтыя пытанні на навуковым, прафесіянальным узроўні.

Я. КРАСОУСКІ,
заслужаны работнік культуры БССР:

— Увесь савецкі народ рыхтуецца рапартаваць партыі, краіне аб сваіх дасягненнях у галіне народнай гаспадаркі, культуры і мастацтва.

Савецкія мастакі стварылі ў жывапісе, скульптуры і графіцы значныя па ідэйнай глыбіні і мастацкіх вартасцях творы. Для мастака гераічная праца савецкага народа, яго энтузіязм з'яўляюцца крыніцай натхнення. Шмат тэматычных твораў, партрэтаў сучаснікаў, пейзажаў, якія адлюстроўваюць развіццё і гісторыю народа, набывае Дзяржаўны мастацкі музей БССР. Творы мастакоў

выхоўваюць пачуццё прыгожлага, павышаюць узровень эстэтычнай культуры народа. Гэтаму ж садзейнічаюць пастаянныя экспазіцыі выставак у Палацы мастацтваў, мастацкім музеі і ў іншых выставачных залах рэспублікі.

Нельга не назваць хаця б некаторыя творы беларускіх аўтараў, якія сведчаць аб цеснай сувязі мастакоў з жыццём. Гэта, напрыклад,

«Зерне» М. Савіцкага, «Рудабельская рэспубліка» П. Крахалёва, «За ўладу Саветаў» А. Семілетава, пейзажы В. Цвірко і шмат іншых.

Партыя і ўрад працягваюць вялікія клопаты аб развіцці нашага выяўленчага мастацтва. І беларускія мастакі адчуваюць вялікую адказнасць выяўленчага мастацтва ва ўздыме культуры, у фарміраванні камуністычнай свядомасці савецкага чалавека.

Гэтае палатно адразу ж прыцягвае ўвагу, хаця партрэтнае падабенства трох персанажаў з іх рэальным абліччам толькі ўгадваецца.

Першы — малады кампазітар Ігар Лучанок, з тварам светлым і ясным; у другога твар суровы, амаль аскетичны, рукі стомлена апушчаны на калені, позірк паглыблены ў сябе, — гэта народны мастак Беларусі Міхаіл Савіцкі; трэці — з тварам аратага і салдата — пісьменнік Васіль Быкаў.

Томік твораў Васіля Быкава ляжыць на рабочым сталі мастака, разгорнуты ён на аловесці «Сотнікаў».

— Чаму на палатне гэты трос? Чаму «Сотнікаў»? — задаю пытанне Леаніду Шчамялёву.

— Ёсць духоўная сувязь паміж творчасцю Ігара Лучанка, кампазітара гераічнай тэмы, які ў гады Вялікай Айчыннай быў дзіцем, творчасцю Міхаіла Савіцкага, што прысвяціў вайне све суровыя фарбы, чалавека, што

стака. Работу, створаную ў 1974 годзе, аўтар назваў «Апраўдае...» Гэты твор непасрэдна звязаны з вайнавай тэмай.

Герой карціны — малады салдат, які спатыкнуўся, правінаваціўся, можа быць, спалохаўся. Ён чакае вырашэння свайго лёсу. Але такіх вельмі маладыя хлопцы, разгубіўшыся ў нейкі момант, потым умелі пераадоляваць і разгубленасць, і страх, рабіліся сапраўднымі байцамі. Аўтар нібы хоча сказаць пра героя свайго карціны: ён апраўдае сябе ўсім сваім жыццём, а можа, і смерцю. Ён апраўдае, але паглядзіце, падумайце, як усё гэта было цяжка, сурова.

Вось палатно, прысвечанае сучаснасці, але ў ім чуваць і водгулле вайны, — «Дочки».

Застолле. У цэнтры — дзве пажылыя жанчыны, іх дочки і зяці сядзяць спіною да гледача... Ёсць маці, але няма бацькоў... Жанчыны самі падымалі сваіх дачок на

ЧАЛАВЕК 3 ЛЕГЕНДЫ

Пра яго расказвалі легенды, складалі песні. Беларусь лічыла яго сваім легендарным сынам, — нават імя яго — Гай — азначае па-беларуску лес. Арменія ж ганарыцца героем грамадзянскай вайны, савецкім ваянным дзеячам Гайсам Дзімітрыевічам Вьшкішкіянам.

Ён нарадзіўся ў Тэбрызе 6 лютага (19-га па новаму стылю) 1887 года ў сям'і прагрэсіўна настроенага настаўніка. З ранніх гадоў Гайк уступае на шлях рэвалюцыйнай барацьбы. У 1903 годзе становіцца членам сацыял-дэмакратычнай арганізацыі і ўсё сваё сьвятое жыццё звязвае з партыяй бальшавікоў, са справай У. І. Леніна.

Калі пачалася першая сусветная вайна, Гай быў прызваны ў армію і накіраваны на турэцкі фронт. У баях ён праявіў выключную храбрасць і быў узнагароджаны двума Георгіевскімі крыжамі і знакам Святой Ганны IV ступені.

У 1918 годзе Гай сфарміраваў атрад, які змагаўся супраць войск бухарскага эміра. У ліпені гэтага ж года партыя бальшавікоў накіроўвае яго на чале 24-й дывізіі на падаўленне беларускага мяцяжу. Гэта камандзір Гай тэлеграфаванам У. І. Леніну ў сувязі з вызваленнем Сімбірска: «Узяцце Вашага роднага горада — гэта адказ на Вашу адну рану, — за другую будзе Самара». Уладзімір Ільіч адказаў, што ўзяцце Сімбірска з'яўляецца самай ганючай, самай лепшай навінкай на яго раны.

У канцы лістапада 1918 года Г. Гай камандуе 1-й рэвалюцыйнай арміяй Усходняга фронту, якая мужна змагалася супраць палчышчаў Калчака, вызваліла Вугруслан, Аранбург, Уфу. Яго баявыя заслугі былі адзначаны вышэйшай узнагародай рэспублікі Саветаў — ордэнам Чырвонага Сцяга.

З чэрвеня 1920 года ён знаходзіцца на Заходнім фронце.

Кожні Г. Гай вызвалілі Сявіцкіны, Віліно. Ён сам не раз ідаўся з шабляй у самыя кіпучыя сутычкі і веў байцоў ад перамогі да перамогі. У гэтых баях разам з ім удзельнічалі маладыя браты — Ашот і бацька Дзімітрый Карапетавіч. За аперацыю па разгроме беларускага ля Сявіцкі і Віліні Г. Гай 15 ліпеня загадаў Рэўваенсавету быць узнагароджаны другім ордэнам Чырвонага Сцяга. Раніш 19 ліпеня 3-ці конны корпус, імкнўшыся праследуючы адступаючыя часткі інтэрвентаў, выйшаў да Гродна і ўвечары смелай атакай узяў горад.

Пасля грамадзянскай вайны Г. Гай з'яўляўся народным камісарам па вайсковых справах Арменіі. З мая 1923 года ён зноў у Беларусі — камандзір 7-й Самарскай імя англійскага пралетарыяту кавалерыйскай дывізіі. Па яго ініцыятыве быў адроджаны 3-ці конны корпус, названы імем БССР.

Вясной 1925 года Г. Гай паехаў вучыцца ў Акадэмію Генеральнага штаба РСЧА. Пасля заканчэння яе і ад'юнктуры становіцца выкладчыкам, а затым начальнікам кафедры гісторыі войні і ваяўнага майстэрства Ваенна-паветранай акадэміі імя Жукоўскага. У 1934 г. яму прысвойваецца вучонае званне прафесара.

На працягу 15 гадоў жыцця Г. Гай было цесна звязана з нашай рэспублікай. Легендарны палкаводзец выбіраецца дэлегатам 5-га і 6-га Надзвычайнага з'ездаў Саветаў, членам ЦВК БССР.

Ён быў не толькі храбрым і таленавітым военачальнікам, але і рознабакова адукаваным чалавекам: ведаў да 10 моў, любіў літаратуру, жываніс, музыку, з'яўляўся аўтарам некалькіх ваеннавуковых прац і літаратурных твораў. Часта выступаванам у друку. Многія беларускія пісьменнікі — Я. Купала, П. Галавач, М. Клімковіч — сябравалі з ім.

Гай Дзімітрыевіч быў у свой час намеснікам старшыні асацыяцыі армянскіх пралетарскіх пісьменнікаў. Творы беларускіх аўтараў ён чытаў у арыгінале. Асабліва любіў Янку Купала. 28 мая 1935 г. ён праз газету «Літаратура і мастацтва» перадаў віншаванне народнаму паэту Беларусі:

«Горача віншую з трыццацігоддзем літаратурнай дзейнасці народнага паэта Янку Купала, чымі чужоўнымі вершамі выхоўваецца моладзь Савецкай Беларусі. Ад душы жадаю таленавітаму паэту доўгага жыцця і творчай працы на карысць працоўных».

Няхай жыць Савецкая Беларусь і народны паэт Янка Купала! Гай Гай! Працоўныя рэспублікі памятаюць пра подзвігі і справы легендарнага палкаводца. Яго імя названа вуліца і школа Мінска.

Ул. МІХНЮК,
кандыдат гістарычных навук.

ЧАС ВЫСОКАЙ ДУХОЎНАСЦІ

прайшоў праз самае страшнае пекла вайны, — і творчасцю Васіля Быкава, чые кнігі — усе пра вайну, пра ратны і маральны подзвіг салдата, партызана. Вось таму захацелася напісаць карціну, якую назваў «Працаўвікі муз», або «Музы подзвігу». Для мяне гэтая тэма — кроўная, свая. А кніга Быкава патрэбна, як камертон. Ён жа вельмі напружана, напоўнена піша аб вайне. Хоць я часам унутрана спрачаюся з гэтым пісьменнікам, — не аспрэчваю яго, а менавіта спрачаюся, — ён заўсёды дае падставу для спрэчкі, бо не падносіць готовых рашэнняў. А спрэчка — зразумела, творчая — заўсёды дапамагае думаць, шукаць...

Майстар расказвае, што шмат чытае пра вайну. З пісьменнікаў, якія пішуць на вайнавую тэматыку, яму асабліва бліжэй за іншых Канстанцін Сіманаў. Можна, таму, што ў пісьменніка вельмі шмат старонак аб пачат-

ковым перыядзе вайны, аб самым горкім і цяжкім. Шчамялёў бачыў і перажыў тое, аб чым піша Сіманаў у рамане «Жывыя і мёртвыя».

Вось, скажам, гэтая работа — «Апалчэнец». У ёй мастак імкнецца ўважліва пераказаць менавіта пачатак вайны, вакзалы той пары, якія былі на скрыжаванні чалавечых лёсаў.

Салдат-апалчэнец сядзіць на вакзале, абпіраючыся на вінтоўку... Побач — адчужаная постаць жанчыны... Адчужанасць і ў постаці салдата, які яшчэ не стаў байцом, але ўжо адлучаны ад мірнага жыцця, ад звычайнага побыту.

— Працуючы над «Апалчэнкам», — расказвае Л. Шчамялёў, — я думаў пра сябе, пра знаёмых хлопцаў з нашай, як кажуць, вуліцы — пра васьмідзесяцігадовых, дваццацігадовых, якія не «шохалі» пораху і трапалі на вайну праз вір вакзалаў, каб змагацца, каб выступаць.

З маці і сястрыню Леанід паехаў з віцебскага вакзала ў ліпені 1941 года. Родны Віцебск гарэў. У палаючым горадзе, па дарозе на вакзал, юнак упершыню ўбачыў смерць, убачыў забітую жанчыну-маці, над якой плакалі дзеці. І калі праз год ён пайшоў на фронт, то ведаў, што сустрагне там, што яго там чакае, ведаў вайну «ў твар». «Апалчэнец» імяна пра гэта...

Леанід Шчамялёў піша не толькі вайну. У яго пямала палатнаў на сучасную тэму, але і сучаснае ў яго творчасці так або інакш праламляецца праз ваяны вопыт ма-

погі, гаравалі ў першыя пасляваенныя гады. Таму і стомленасць на іх тварах, і смутак, і вера, што дочки будуць шчаслівейшыя.

«Дочки» пераклікаюцца з палатном «9-га Мая». За сталом — зноў жа тры пакаленні жанчын: дачка, маці, бабуля. Няма бацькі, мужа, дзеда... Яны не вярнуліся. Работа аваяна вечнай памяццю аб загінуўшых.

Яшчэ адна работа — «Сям'я». Маці і двое дзяцей. На твары маці тужлівыя зморшчыны страты, зморшчыны, пакінутыя ваяннымі гадамі і пасляваеннымі нягодамі...

Жанчыны вайны! Яны не толькі ў работах аб сучаснасці, яны на палатнах, прысвечаных непасрэдна Вялікай Айчыннай — «Жанчыны Віцебска», «Акупацыя» («Маўчанне»), «Мінск, 1942»...

— Я не перастаю пісаць жанчын, вобразы нашых мацярок. Я пішу іх, памятаючы аб тым, як шмат ім недададзена ў жыцці, памятаючы аб тым, што яны вынеслі на сваіх плячах увесь цяжар вайны. Яны не толькі працавалі. Яны бераглі жыццё будучых пакаленняў — каб не перарвалася нітка быцця, сувязь часоў, яднанне пакаленняў. Таму, бадай, мне такі блізкі Міхаіл Савіцкі, у працах якога ўслаўляецца жанчына-маці. Дастаткова ўспомніць яго «Партызанскую мадонну», «Віцебскія варты», «Куст ружаў» — гэта гімн жанчыне.

— Але, відавочна, блізкасць не толькі ў гэтым.

— Не толькі. Мне блізкая грамадзянскасць Савіцкага, яго творчая пазіцыя, хаця працуем мы ў розных манерах, у нас рознае колеравае адчуванне, адчуванне прасторы. Ды і героі ў нас не ідэнтычныя. Міхаіл Савіцкі імкнецца да шырокіх абагульненняў, ён піша народ, масу, гісторыю ў яе манументальным развароце, гэта адбываецца нават на партрэтах. Мяне ж вабіць індывідуальны лёс, пэўная асоба, псіхалогія канкрэтнай сітуацыі. І яшчэ: Савіцкі трагічны, а ў мяне, як мне здаецца, больш лірызму...

Дэталі паводзін — гэта вельмі важна. Бачыць яе мяне навучылі на вайне людзі, якімі мне давялося камандаваць, сярод іх былі старэйшыя за мяне і па ўзросту, што больш ведалі і больш умелі. Яны дапамагалі мне адчуць сябе як асобу і, значыць, як мастака...

Тут да месца ўспомніць самую вядомую работу Л. Шчамялёва — «Маё нараджэнне». Гэта сімвалічнае палатно: нараджэнне чалавека ў суровы, жорсткі час. Час, які ашчаціўся шыткамі. Час бязлітасны, але разам з тым чысты, поўны высокай духоўнасці. Час, які нарадзіў пакаленне дужых.

— Але ж гэта самая шырокая ступень абагульнення, адыход ад факта, ад камернага псіхалагізму сітуацыі.

— Так, але праз дэталі, адштурхоўваючыся ад факта. Я паважаю факт і стараюся абыходзіцца з ім беражліва. Менавіта факт, хаця і не заўсёды падгледжаны асабіста, дапамагае майму натхненню, гучна кажучы, дапамагае мастацкаму мысленню. Зразумела, за фактам, за дэталлю павінна стаяць яшчэ нешта, глядач павінен мець пэўны багаж для свайго ўласнага ўяўлення, дамыслівання. Калі ўсё на палатне і нічога за палатном — карціны няма. Яна ёсць, калі ёсць месца для сааўтарства гледача і мастака.

Адна з апошніх работ мастака прысвечана герою Вялікай Айчыннай вайны генералу Льву Даватару. На вялікім палатне — малады генерал у бурцы, накінутай на плечы, коні, байцы, снег... Вобраз крыху рамантычны, прыўзняты, хаця і тут аўтар верны рэаліям вайны — нявыдуманым, канкрэтным.

— Мяне часам папракаюць, што я рамантызую сваіх герояў, нібы прыўзнямаю іх над нашай «грэшнай» зямлёй. Гэта тычыцца не толькі Даватара. Але мне заўсёды хочацца паказаць чалавека не толькі такім, які ён ёсць, але і такім, якім павінен быць, хочацца выявіць усё самае лепшае, што закладзена ў ім. Не прызнаю спрэчанасці ў творчасці, у людзях, у жыцці. Разгадаць чалавека, убачыць яго сутнасць — складана. Але жыццё наогул складанае, мастацтва — таксама. Толькі складанасць гэтая, па-мойму, не перашкаджае, у ёй — багацце быцця і творчасці.

Р. БАКУНОВІЧ.

Микола КАПЯЕУ

Закон Ома

Напісаў я гумарыстычнае апавяданне і прынёс яго ў часопіс. Літсупрацоўнік прачытаў і гаворыць мне сумна:

— Ну, добра, мы яго надрукуем.
Мне трэба было б пайсці, але аўтарскае самалюбства заела.
— Чаго ж, — гавару я, — вы не ўсміхнуліся нават? Апавяданне ж гумарыстычнае.

Літсупрацоўнік толькі ўздыхнуў цяжка і пачаў папкі на стала перакладваць. Шкада мне яго стала.

— Ну, добра, — кажу, — найду я... Можна, у вас гэта ад хваробы якой? Я чытаў, што пры сэрэчна-сасудзістых захворваннях у першую чаргу пачуццё гумару атрафіруецца.

І ўжо да дзвярэй падшоў, калі літсупрацоўнік спыніў мяне.
— Праўда? — пытаецца, а на самім твару няма.

Я толькі плячамі пацісваю.

— Урачы гавораць... А я што ж... Я — не ўрач.

— Праўда-а... — прашалтаў літсупрацоўнік. Падпершы кулаком лоб, ён сядзеў за сваім сталом і нерухома глядзеў кудысьці ў кут. — Праўда! Я гэта даўно ўжо адчуваю.

Я вярнуўся да стала.

— Ну, не ведаю, — сказаў я. — Можна, гэта і хлусня.

— Не-е! — заківаў галавой літсупрацоўнік. — Не... Я даўно ўжо заўважыў, ужо больш чым паўгода. Адчуваю, што смешна, а смеху няма.

Гаворыць так, а ў самога голас дрыжыць.

— Ну, давай, — кажу, праверым, каб пераканацца. Давай я табе буду анекдоты раскадваць, а ты старайся засмяяцца.

— Давай! — узрадаваўся ён.

Адчуваю я, што ён за гэта, як за саломінку халаецца. Сабраўся з думкамі, пачаў раскадваць. Толькі не паспеў і двух слоў сказаць, як перабівае ён мяне.

— Чуў, — гаворыць, — давай другі.

З другім — тая ж гісторыя.

— Ну, добра, — кажу, — я табе пра ток раскаду, пра ток... і замоўк, бо сам не ведаю, пра што яшчэ раскадваць.

— Пра ток? — узрадаваўся літсупрацоўнік. — Давай пра ток.

Не ведаю такога анекдота.

— Што рабіць? Пачаў успамінаць і ўспомніў. А ў яго раптам усмешка з'явілася. А пад канец расказу ён так зарагатаў, што нават у сцяну стукваць пачалі — цішэй, маўляў...

Рассталіся мы сябрамі.

Толькі на вуліцы ў цямяў, што раскадаў яму закон Ома са школьнага курса фізікі.

Без слоў.

Малюнк В. ДУТКОўСКАГА.

Пятро СУШКО.

МАНАЛОГ ПАЧЫНАЮЧАГА САТЫРЫКА

З мяне рэдактары дупілі шалуніне,

Таўклі мяне, як зерне на панцак,

То той страфу апошнюю адкіне,

То гэты скажа што няма каша.

Той напракце, што не пішу санетаў,

А гэты расчахвосціць за верлібр.

Схуднеў я ўпінчнт ад гэтых вась дуплетаў,

Жывот мой да хрыбетніка прыліп.

Адзін рэдактар мой радок зламае,

Другі звадзе страфу ў адзін радок,

Адзін за тэмперамент напракчае,

Другі за сузіральны халадок.

Адзін у печ, другі ў лядоўню кіне,

А я маўчу, пакуль усё маўчу.

Рэдактары дупілі шалуніне,

І я з гадамі іншым адпачу.

Анатоль КУДЗЯН

У НОВЫМ АБЛІЧЧЫ

І чаму ты пачуеш здаля,
Як спывае праменне саломы?
І захацаца ўстаць ад руля
І капою зрабіцца самому.

Ю. ГОЛУБ.

Я аднойчы падслухаў здаля,
Як спывае праменне саломы,
Як узрушана плуг і ралля
«Біс!» крычалі да ранку без стомы.

Прабаваў я той спеў паўтарыць,
Ды не адолеў актаву саломы...
І рашыў я аблічча змяніць
І саломай зрабіцца самому.

ПАКУРЫ МАІХ...

— Купі мне цыгарэт, сыночак,
Яшчэ для ўрокаў будзе час.
Аднак сыночак ісці не хоча:
— Маіх-ты пакуры хоць раз.

Браты БАРОУКІ.

Салавей РАЗБОЙНІК

СУРОВЫ РЭДАКТАР

ДЗЕПНІЧАЮЦЬ:
УДОВІН СЫН
ДВАНАЦЦАЦІГАЛОВЫ ЗМЕЙ

Дванаццацігалавы Змей дагнаў Удовінага Сына, спыніў яго. ЗМЕЙ. Скажы дзякуй.

УДОВІН СЫН. Каму дзякаваць?

ЗМЕЙ. Мне скажы дзякуй.

УДОВІН СЫН. За што?

ЗМЕЙ. За тое, што не я твой рэдактар.

УДОВІН СЫН. Нічога не разумею. (Пацпевае плячамі).

ЗМЕЙ. Ты пісаў словы да «Песні русалкі»?

УДОВІН СЫН. Я, а што?

ЗМЕЙ. Хто ж гэта так піша? (Чытае па памяці):

Я ж думала — лён, лён,

А ж тут канпелькі,

Я ж думала — стары ён,

А ён маладзенькі.

Глуштва гэта! Слабачок ты яшчэ. Па-першае, давай паглядзім на рыфмы. «Лён—ён» — рыфма ўсімі везданая, а наступная «канпелькі — маладзенькі» вельмі прыблізная. А па-другое, лірычная гераіня блытае лён з каноплямі. Няма пафасу нашага часу. Тут бы я патаптаўся. Кожны твой радок напругаўся трэба.

УДОВІН СЫН. Як напругаўся?

ЗМЕЙ. Гэта іншае пытанне. Я напругаў бы так:

Я ж думала — лён, лён,

Так і атрымалася.

Разваляса са старым,

З маладым спаткалася.

(Узрушана). Во як трэба напругаў! Адрозні ўсё стала на сваё месца, думка праяснілася, усё лагічна, адмыслова. Лірычная гераіня ведае, што такое лён, уякае ад старога да маладога, што натуральна, жыццёва... Галавой трэба шуруціць.

УДОВІН СЫН. Ну, цяпер дзякуй...

ЗМЕЙ: Я ўсім люблю памагаць, асабліва творчай моладзі. За што ж ты дзякуеш мне?

УДОВІН СЫН. За тое, што ты не мой рэдактар.

Змей сарваўся з месца, пайшоў і не развітаўся.

Літаратурны запіс Р. ЯЎСЕЕВА.

СКАЗАЎ, СКАЗАЛА, СКАЗАЛІ...

— Чым бллага мужа ў хаце мець, то лепш добры тапор, — сказала маладая Удавіца.

— У яго шлюб пад плотам, а выселле потым, — казалі ў вёсцы пра аднаго валацугу.

— Блиш не клін — жывот не расколіць, — сказала гаспадыня, запрашаючы паснедаць.

— Кій на кій завадзіць, а абед на абед — не, — казала госцю жанчына.

— Пытальнік — той жа клічкі, толькі пасля крытыкі, — сказаў знаёмы сатырык.

С. ПАПАР.

Васіль ШКОЛЬНЫ

ПРЭСА ДАПАМАГЛА

ЖАРТ

Жывём мы на ўскараіне. Зялёную і ціхую Пясчаную вуліцу не турбуе грамадскі транспарт. Не ходзяць у нас і грузавыя аўтамашыны. Любата!

І вось гэтую прыгажосць нашай вуліцы стала псваць імя — навалыніца размыла вуліцу каля Пятруневай хаты.

— Гэта чорт ведае што?! — шалеў ад злосці Пятруня. — Куды глядзіць доманіраўніцтва? Я гэтага цярэць не магу — буду скардзіцца ў камунгас, пайду ў гарсавет!

— Не дапусцім! — падтавалі яму тры пенсіянеры, якіх ён зрэдзь часу падвозіў на рыбалку. — Дойдзем да трэста! Да самага Міністэрства шляхоў зносіні!

— Прыводзілі да калдобіны доманіраўніцтва, але яна — ні з месца.

«Эх! — думаю, — стукнем па калдобіне праз прэсу!»

Напісаў, хутка атрымаў адказ: чакайце карэспандэнта ў суботу.

— Прыбраліся мы ў суботу — не кожны ж дзень карэспандэнт прыязджае, — чакаем. Прыходзіць хлапчына, адрэнамендаваўся. Малады, але, відаць, імлівы. Паглядзеў на нашу святочную апаратыку.

— Такі парад не пойдзе — пераапраціцца... А заадно захапіце рыдлёўкі і граблі! Эх, вы!

— За нейкую хвіліну сабралася ўся вуліца. З граблямі, з рыдлёўкамі і без гальштукаў. Сталі вакол калдобіны. Карэспандэнт уважліва аглядзеў яе.

— Як думаеце, адным шчэбенем тут не абысціся?

Наперад высунуўся Пятруня як асоба, якой найбольш дасталася ад калдобіны:

— Яе б закідаць каменнем, а ўжо зверху — шчэбенем...

— Слушная парада, — згадзіўся карэспандэнт. — То, можа, паспрабуем перанесці вась гэтага каменюк?

Мы дружна накінуліся на крушню валуноў, што ляжала каля дарогі яшчэ ад мінулага рамонт.

Не агледзеліся, як закідалі калдобіну каменнем, утрамбавалі, засыпалі шчэбенем, зноў прытрамбавалі, яшчэ пясочкам пасыпалі, каб ніводнай імачкі не засталася.

Дарога стала роўнаю, а вуліца яшчэ прыгажэйшаю. Што ні кажу, вялікая сіла — прэса!

Пераклаў з беларускай М. БАЗАРЭВІЧ.

«Літаратура і иснуство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦІ КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01075

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНЫКАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАЎ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОЎ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.